

תּוֹשַׁע

ŠVAT
ADAR I.

חֹדֶשׁ

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

MARK PODWAL: HAVRAN

Ilustrace z knihy *Židovský bestiář* (k textu na stranách 18–19).

RADA FŽO V ČR

Poslední zasedání nejvyššího orgánu FŽO v roce 2015 se uskutečnilo 16. prosince s následujícím programem: 1. Kontrola zápisu z posledního jednání Rady FŽO; 2. Prodej domu ŽO Ústí nad Labem; 3. Transformace ŽMP; 4. Plnění rozpočtu FŽO za III. čtvrtletí 2015; 5. Rozpočet FŽO na rok 2016; 6. Revitalizace 7. Bezpečnost; 8. Různé.

Jednání řídil předseda FŽO Petr Papoušek, v době zahájení bylo přítomno 29 členů rady a zastoupeno 7 ŽO. Před zahájením jednání uctili přítomní památku zemřelého sochaře a člena ŽOP Aleše Veselého minutou ticha.

1/ Kontrola zápisu – bez připomínek.

2/ Dům ŽO Ústí nad Labem – Zástupci FŽO jednali s držitelem pohledávky o mimosoudní dohodě a odkoupení pohledávky za 5 mil. Kč. Prezidium odkoupení pohledávky projednalo a doporučilo. Stavební posouzení objektu ing. Skály bylo radě rozesláno. Koupě bude financována z rezervního fondu (náhrady od státu). Zhodnocení vložených financí bude podstatně vyšší než výnos, který lze získat uložením v bance.

Návrh usnesení: Rada souhlasí s odkoupením pohledávky federací od A Trading ve výši 5 mil. Kč, finance použije z rezervního fondu.

Protinávrh F. Bányaie: Rada souhlasí s odkoupením pohledávky federací od A Trading ve výši 5 mil. Kč, finance použije z rezervního fondu. Správa nemovitosti bude předána profesionální firmě.

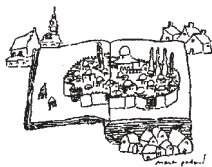
Hlasování o protinávru: Celkem hlasovalo 38 členů rady, pro 35, 3 se zdrželi. **Usnesení bylo přijato.**

3/ Transformace ŽMP – Podklady i rozpočty, týkající se dokončení plánovaných změn v expozicích Židovského muzea v Praze byly radě rozeslány předem k prostudování. Transformace běží podle plánu. Rada vzala informaci na vědomí.

4/ Plnění rozpočtu za rok 2015 – Rozpočet je čerpán podle plánu, rada vzala informaci na vědomí.

5/ Rozpočet na rok 2016 – Rozpočet na rok 2016 byl předběžně projednán na minulém radě. Předseda komentoval plánované náklady jednotlivých středisek a informoval o vytvoření nových středisek – oddělení pro mládež a oddělení bezpečnosti. P. Mandl navrhl doplnění rozpočtu o průvodní text ke každému středisku, který více osvětlí náplň středisek, cíle atd. Doplnění bude předloženo na příští radě.

AKTUALITY

Hlasování o rozpočtu na 2016: Celkem hlasovalo 35 členů rady, pro 34, zdržel se 1. **Rozpočet FŽO na rok 2016 byl přijat.**

6/ Projekt Revitalizace židovských památek – Předseda přednesl přehled povinností, které musí FŽO minimálně po dobu 5 let od ukončení stavební činnosti plnit. Podstatným kritériem je návštěvnost 44 tisíc návštěvníků ročně (ve všech 10 lokalitách dohromady). FŽO toto kritérium plní. Důležitá je propagace projektu, byly spuštěny nové stránky www.10hvezd.cz a židovské obce byly požádány, aby projekt propagovaly také na svých webových stránkách.

Revizní komise se zabývala kontrolou viceprací v lokalitě Jičín, konstatuje, že nebylo shledáno žádných nových skutečností. RK se bude kontrolou dále zabývat. Předseda žádá, aby výsledky byly oznámeny co nejdříve.

7/ Bezpečnost – FŽO dlouhodobě jedná s ministerstvem vnitra o lepší spolupráci v rámci zajištění bezpečnosti židovských objektů a institucí v ČR. MV žádá, aby židovské instituce v těchto i budoucích jednáních zastupoval jeden pověřený partner, optimálně FŽO, která zastřešuje většinu židovských subjektů. Ustavení bezpečnostní rady se uskuteční po podpisu memoranda o spolupráci mezi MV a židovskými institucemi, zastoupenými FŽO. Členy bezpečnostní rady bude jmenovat předseda FŽO.

8/ Různé – informace o ESLI – v loňském roce proběhlo několik akcí. ESLI (European Shoah Legacy Institute) je financován ministerstvem zahraničí, zatím je příslib pouze na rok 2016. Jedná se o budoucnost ESLI. Jde o evropský institut, nikoli český. *jd*

EKUMENICKÉ SETKÁNÍ V PLZNI

V plzeňské Velké synagoze uspořádaly Židovská obec v Plzni a Ekumenické setkávání plzeňských církví v neděli 17. ledna již

tradiční vzpomínkové shromáždění při příležitosti výročí transportů plzeňských Židů do vyhlazovacích táborů v lednu 1942. Účastníky, kteří zcela zaplnili prostor největší synagogy v ČR (a druhé největší v Evropě) přivítal místopředseda FŽO Jiří Daniček. Krátké projevy zazněly z úst představitelů města Plzně a zástupce izraelského velvyslanectví v ČR. Hluboký dojem udělalo na účastníky zamyšlení plzeňského biskupa Františka Radkovského, který připomněl, že z historie šoa se můžeme poučit také tak, že nebudeme lhostejní k utrpení pronásledovaných, kteří se dožadují naší pomoci. Hudební část shromáždění obstarali Jiří Hošek (violoncello), Pavla Jahodová (harfa) a Roman Patočka (housle). El male rachamim a Kadiš se za zahynulé pomodlil vrchní zemský rabin Efraim Sidon. Shromáždění, které mělo jako ostatně každoročně velmi důstojný průběh, moderoval zástupce evangelíků Karel Řeřábek. *jd*

NADACE ŽOP

Správní rada Nadace Židovské obce v Praze vyhláší výběrové řízení na nadační příspěvky pro rok 2016. **Témata:**

- ochrana kulturních památek,
- rozvoj židovských tradic na území České republiky
- podpora vzdělávání a českého židovského školství.

Žádosti o nadační příspěvek musí být podány na předepsaných formuláři Nadace Židovské obce v Praze. Termíny uzávěrek jsou stanoveny na **28. 2. 2016** a **30. 6. 2016**. Bližší informace a formuláře jsou k dispozici na e-mailové adrese: nadacezovp@volny.cz, nebo u Jany Kosákové, telefon: 222 311 570. *žop*

OBSAH

Komentář k Pěti knihám Mojžíšovým 4
Sidra na tento měsíc, bohoslužby 5
Novinář a fotograf – rozhovor s aktivistou
Andrejom Bánom 6–8
Znovuotevření brněnské synagogy 9
Matti Friedman:
Procházka Jeruzalémem 10–11
Pražské setkání zmocněnců
pro boj s antisemitismem 11
Na Sibiř! Liberecká výstava
německy hovořících umělců 12–13
Czesław Miłosz: Vilno a Litva 14–16
Štefl a moderní technologie 17
Židovský bestiář Marka Podwala 18–19
Eva Hayman: Po měsíci a hvězdách 20
Izrael: Noví Palestinci 21
Výběr z českých médií 22
Gratias agit 2015 23
Kulturní pořady 24–25
Zprávy, výzvy, inzerce 26–28

V rámci lednového setkání zmocněnců (viz str. 9) přijel do Prahy ředitel Sekce pro boj s antisemitismem na Ministerstvu zahraničních věcí Státu Izrael pan Gideon Behar. Izraelské velvyslanectví při této příležitosti zorganizovalo jeho přednášku na pražské Židovské radnici, v níž shrnul největší antisemitské hrozby současného světa, se zvláštním důrazem na státy Evropské unie. Současně nastínil možnosti boje proti tomuto jevu, tak jak je přijalo Globální fórum pro boj s antisemitismem v květnu 2015. Jeho přehled v zásadě nesdělil nic zcela neznámého, ale souhrn ukázal, že antisemitismus se v některých evropských zemích (hlavně ve Francii, Nizozemsku, Švédsku, Řecku a Maďarsku) stává skutečně vážným problémem a je nutné proti němu bezodkladně a energicky postupovat. A jakkoli zněla všechna odborníky navrhovaná řešení rozumně, pod tíhou dat a událostí posledních let a měsíců, se člověk neubrání pesimismu.

NA ČEM SE SHODNOU

Největší nebezpečí přímých antisemitských útoků představuje pro evropské Židy (zhruba 1,4 milionu osob) islámský radikalismus. Věci došly tak daleko, že například pařížští Židé s viditelnými znaky své víry se nemohou cítit zcela bezpečně, do některých čtvrtí raději nechodí a i tam, kde jsou „doma“, musejí spoléhat na policejní ochranu.

Kvůli masové imigrační vlně vzrůstá vliv pravicových stran a seskupení a s nimi „tradičního“ pravicového antisemitismu a současně se rozvíjí i protiiзраelsky zaměřený levicový antisemitismus; od počátku tisíciletí se tak proto ve Francii hovoří o rudo-hnědo-zelené alianci (tedy spojení levice, pravice a islamistů) hnutí, jež se s určitostí shodnou na jednom, a to je nepřátelství k Židům a k Izraeli.

Tato seskupení a strany se projevují různě: protiiзраelskými (a protižidovskými) demonstracemi a výroky; podporou bojkotu Izraele a hnutí BDS; re-

lativizací, popíráním či zesměšňováním holokaustu; nenávisnými projevy na sociálních sítích. Z islámských zemí vede na tomto poli Írán: jak svou podporou teroristickému hnutí Hizballáh, které postupuje proti Izraeli vojensky, tak ideologicky – od organizování soutěží o „nejlepší komiks na téma holokaustu“ po výhrůžky židovskému státu zničením. O možném pokračování ve vývoji jaderné zbraně nemluvě.

NEJEN ŽIDOVSKÝ PROBLÉM

O největších antisemitských hrozbách současnosti

Hranice mezi tím, co je protiiзраelský projev a co projev protižidovský, antisemitský, je velmi křehká, a na rozlišení se doporučuje podrobit konkrétní výroky testu „3D“, tedy zda demonizují a delegitimizují Izrael a zda jednání Izraelců poměří dvojím metrem, tedy podle jiných měřítek než třeba kroky Číňanů či Rusů. Snadno pak zjistíme, že většina kritiky Izraele skutečně odnímá

Jedna z protiiзраelských karikatur, kterými pracovníci Šurat haDin testovali objektivitu Facebooku. A „prošlo“ jim to. Foto archiv.

tomuto státu zásadní právo – právo na sebeobranu, a tudíž na existenci.

FACEBOOK: DVĚ STRÁNKY, DVĚ REAKCE

Klasickou ukázkou „dvojího metru“ předvedli na přelomu roku správci sociální sítě Facebook, kteří tvrdí, že reagují na upozornění svých uživatelů na stránky, které porušují principy Facebooku (např. podněcují k násilí vůči druhým). Pracovníci izraelského právního střediska Šurat haDin umístili na sociální sítě dvě zcela totožné stránky plné nenávisných

útoků – jedna stránka byla protiiзраelská a druhá protipalestinská. Za několik dní nahlásili členové skupiny hájící lidská práva správci sítě Facebook nenávislný obsah obou stránek. Ten vzápětí stáhl protipalestinskou stránku, ale protiiзраelskou ponechal s tím, že „pravidla Facebooku neporušuje“. Stáhl ji až poté, co tento postup kritizoval izraelský a židovský tisk. Facebook se hájí tím, že „došlo k omylu a že nenávislné projevy na svých stránkách netoleruje“.

Jenže tak jednoduché to není. Proti nenávislnému obsahu některých palestin-ských stránek, které naprosto konkrétně vybízejí k násilí na Izraelcích a Židech (včetně přesného ná-vodu, jak na ně zaútočit

nožem či najet autem), už protestují židovští aktivisté dlouho, už od počátku poslední vlny protižidovského násilí v Izraeli vloni na podzim. Právě proto podal Micah Lakin (jehož otce zabili palestinští mladíci, když jel v říjnu autobusem jeruzalémské veřejné dopravy, viz *Rch* 12/2015) žalobu na Facebook a přidalo se k němu dalších dvacet tisíc Izraelců. V současné době tedy probíhá hromadný proces Lakin versus Facebook. Cílem žalujících je dosáhnout toho, aby správci Facebooku skutečně dohlíželi na obsah svých stránek a zamezili tomu, aby tuto sociální síť zneužívali teroristé a učinili z ní prostředníka mezi sebou a svými následovníky.

Gideon Behar v Praze představil i zásady postupu proti silicím antisemitismu. Zahrnují kroky legislativní (vytvořit jednotná právní opatření k potírání rasismu a antisemitismu a důsledně je dodržovat) i společenské. Jedná se především o posilování povědomí o evropské historii a snahu soustředit se na vzdělávání nejen ve smyslu odbornosti, ale též jako na cestu k zásadním životním hodnotám a postojům, které vylučují toleranci rasismu a antisemitismu. A hlavně: vnímat antisemitismus jako vrcholně nebezpečný jev, který neohrožuje pouze Židy. (am)

NEJPOKORNĚJŠÍ Z LIDÍ

Protože se Moše po čtyřiceti dnech nevrátil ze Sinaje, kde mu Bůh právě odevzdával desky Desatera, a děti Izraele si v domněnku, že se už nevrátí, udělaly jako náhradu za něj zlaté tele: *Hospodin promluvil k Mošemu: „Odejdi, odstup, ten tvůj lid, který jsi vyvedl ze země Micrajim, se zvrh! Rychle sešli z cesty, již jsem jim přikázal, udělali si litého býčka, kořili se mu a obětovali mu, říkajíce: To je tvůj Bůh, Jisraeli, jenž tě vyvedl ze země Micrajim! Nyní mne nech, můj hněv na ně vzplane, skoncuji s nimi a veliký národ udělám z tebe!“*

Je to logické, jestliže Bůh slyšel, že děti Izraele prohlašují modlu za Hospodina, který je vyvedl z Egypta, zřekl se jich jako svého lidu a prohlásil je za lid Mošeho. Moše rabenu na to mohl namítnout, že to nebyl on, kdo vyhledal Hospodina, aby vyvedl jeho lid z otroctví, a že sám takový úkol pokládal nad své síly, ale neudělal to. *Naléhal na Hospodina, svého Boha, a řekl: „Proč by měl, Hospodine, vzplanout tvůj hněv na tvůj lid, který jsi vyvedl ze země Micrajim svou velkou silou a svou pevnou rukou? Klade důraz na tvůj lid, a jako důvod, což je velmi zvláštní, uvádí „veřejné mínění“. Proč by měli Micrijci říkat: Vyvedl je se zlým úmyslem, aby je pozabíjel v horách a sprovodil je z povrchu země? Tím by poskytl faraonovi pádný argument, proč se vzpíral uposlechnout opakované výzvy Hospodina: Propust' můj lid, at' mi slouží! Podpořil by víru v dobré bohy Egypta a v božského faraona, vítěze nad zlým bohem nevzdělaných kočovníků z pouště.*

Ale proč by věčnému Bohu mělo záležet na tom, co si o něm myslí nějaký smrtelník? Pro Mošeho je to však natolik pádný argument, že žádá Krále světa, aby ovládl svůj hněv: *„Odvrát se od svého planoucího hněvu a lituj zla, které by postihlo tvůj lid!“* V tom ostatně následoval příkladu praotce Avrahama, jenž si dovolil přednést před tváří Nejvyššího slova *soudce celé země nezachovávající zákon?*

Přesto i Mošeho přemohl hněv, *když se přiblížil k táboru a spatřil toho býčka a ty tance kolem něj, a rozbil desky, které mu Bůh dal, Boží dílo, písmo Boží, vyryté na těch deskách.* Potom však přinutil syny Izraele vypít najem-

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Ivan Steiger: Bible v kresbách, 2M 34,27–32.

no rozdrčeného býčka, aby si uvědomili, že jejich výtvar je z tohoto světa, a poslal své věrné, Levity, pobít iniciátory hříchu. To již nebyl projev hněvu, ale cílevědomé jednání, směřující k usmíření Božího hněvu. Nazítří lidu řekl: *„Zhřešili jste velkým hříchem, ale vystoupím k Hospodinu a snad ho za váš hřích usmírím.“* *A Moše se vrátil k Hospodinu a řekl: „Hleď, tento lid zhřešil velkým hříchem a udělali si zlatého býčka. Bud' jim teď jejich hřích odpustíš, anebo mne, prosím, vymaž ze své knihy, kterou jsi napsal!“* V oddílu Behaalotcha (4M 12, 1–16) je řečeno, že byl Moše *nejpokornější z lidí na celé zemi.* Pro pochopení pojmu *anava*, pokora, by proto měla být nejlepší východiskem právě pasáž, kdy si dovolil tak rezolutně odporovat svému Pánu, a ještě ke všemu se skrytou ironií. Bůh stejně jako on věděl, že ho ze své knihy vymazat nemůže, jelikož by ji musel vymazat spolu s ním.

Také Avraham byl přesvědčen, že se z hory Morija vrátí s Jicchakem, protože tady nejde o život jednoho člověka nebo národa, nýbrž o smysl celého stvoření, ale mlčky se podvolil a neřekl Bohu: *To, co ode mne žádáš, je v naprostém rozporu s mou vírou v tebe!* Moše stál ovšem tváří v tvář oprávně-

nému Božimu hněvu a nezbyvalo mu, než to svému Pánu říci tváří v tvář. Proto nemohl přistoupit ani na kompromis, který by zajistil splnění Hospodinovy přísahy praotcům, že jejich potomstvo získá do držení Svatou zemi, ale posle s nimi svého anděla a sám s Izraelem nepůjde, protože by tento tvrdošijný lid, kdyby šel v jeho nitru, musel hned prvního dne zničit. *„Pokud bys nešel ty sám, ani nás odtud nevyváděj!“* řekl mu však Moše. *„Jak jinak, než že s námi půjdeš, se dá poznat, že jsme já a tvůj lid nalezli přízeň v tvých očích a já a můj lid jsme odlišni ode všech národů, které jsou na povrchu země?“* – *A Hospodin litoval toho zla, o němž mluvil, že se stane jeho lidu.*

Při čtení tohoto textu se vnucuje myšlenka, že v konfrontaci Stvořitele s jeho stvořením vystupuje jako ten moudřejší na Stvořiteli závislý lidský tvor. Nevylučuje, že Všemohoucí může vskutku vše, tedy i nechat svůj lid pomřít v poušti a udělat velký národ z něho, ale je si vědom, že hřích, který Hospodinův a jeho lid spáchal, jen projev slabosti člověka jako takového, a kdo jiný než stvořitel člověka si je lépe vědom, pro koho knihu své nauky napsal? Kdo jiný, než věčný a vševědoucí Bůh ví, že nežli se Boží nauka stane myšlením lidského srdce, jeho sklon ke zlu bude ještě nesčetněkrát triumfovát? Jestliže však tento lid, lid Avrahámův, Jicchakův a Jaakovův, vyvedl Bůh z modlářského Egypta, aby mu sloužil, je na něm, na člověku Mošem, obstát ve víře ve smysluplnost stvoření a moudrost Stvořitele.

Když použil jako argumentu „veřejného mínění“ v Egyptě, měl na mysli totéž co při sporu o to, je-li Izrael jeho, nebo Hospodinův lid. Jeho pokora spočívala v tom, že si byl jako smrtelník vědom své úlohy, již ho Bůh pověřil, a úlohy Izraele, s nímž Bůh uzavřel svou smlouvu. Nebýt si více než kdokoli jiný vědom omezení, že je člověk, nemohl by s takovou rozhodností čelit Božimu hněvu. Pokora nejpokornějšího z lidí spočívá v tom, že se plně identifikuje se svým lidstvím jako smyslem Božího aktu stvoření a odpovídá za něj. To je důvod, proč Tóra tento příběh uvádí jako příklad pokory Izraeli, aby si ji osvojil.

Vrchní zemský rabín **EFRAIM K. SIDON**

KI TISA (2M 30,11–34,35)

Události, o kterých čteme v této sidře, rámuji dva předměty – dvě sady desek, z nichž první byla darována před hříchem se zlatým teletem a druhá po něm. O té první čteme: „Ty desky byly Boží dílo a to písmo bylo písmo Boží, vyryté na těch deskách.“ (2M 32,16) Jednalo se zřejmě o nejposvátnější objekt v dějinách, jenž byl od začátku do konce dílem Hospodinovým. Ale během několika hodin se toto dílo válelo v kusech na zemi, neboť je Mojžiš, poté co spatřil Izraelity, jak tančí kolem zlatého telete, v hněvu roztříštil.

Druhé desky, které Mojžiš snesl desátého dne tišři, byly výsledkem dlouhotrvající prosby k Bohu, aby odpustil svému lidu. Tato událost je základem svátku Jom kipur. Druhé desky se od prvních odlišovaly tím, že je vytvořil jen Hospodin: A Hospodin řekl Mošemu: „Vytesej si dvě kamenné desky jako ty první a já na ty desky napíše ta slova, která byla na oněch prvních deskách, které jsi rozbil.“ (2M 34,11)

Je to paradox: první desky, které vytvořil Bůh, byly rozbity. Druhé desky, společné dílo Hospodina a Mojžiše, přetrvaly. Mělo by to být opačně: čím větší svatost, tím věčnější dílo. Proč byl svatější předmět zničen a méně svatý zůstal vcelku? Tato otázka se netýká jen desek. Je to působivý příklad základního principu židovské spirituality.

Židovští mystici rozlišovali mezi dvěma druhy setkání Boha a člověka. Říkali jim „procitnutí shora“ a „procitnutí zdola“. K prvnímu dává popud Hospodin, ke druhému člověk. „Procitnutí shora“ je monumentální, nadpřirozené, je to událost, která porušuje řetěz příčin a následků, který platí v přírodním světě. „Procitnutí zdola“ není tak vznešené, je to jen lidské gesto.

Ale protože lidé sami něco dokážou, něco v nich se změní. Vědí, že cosi velkého vykonali, a protože to zvládli jednou, mohou to zvládnout znovu. Procitnutí shora změní načas vnější svět; procitnutí zdola navždy změní náš vnitřní svět.

V judaismu je přirozené mocnější než nadpřirozené ve smyslu, že procitnutí zdola nás ovlivní hlouběji, má dlouhodobější účinky než procitnutí shora. Proto druhé desky zůstaly nedotčené. Boží zásah mění přírodu, ale lidská iniciativa – náš vztah k Bohu – dokáže změnit nás.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila am.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – únor 2016

švat – adar I.

Staronová synagoga

1. 1.	pátek	večerní bohoslužba	15.52 hodin
5. 2.	pátek	večerní bohoslužba	16.43 hodin
6. 2.	sobota	MIŠPATIM 2M 21,1–24,18 hf: jr 34,8–22; 33,25–26 mincha konec šabatu	16.25 hodin 17.54 hodin
9. 2.	úterý	1. den Roš chodeš adar I.	
10. 2.	středa	2. den Roš chodeš adar I.	
12. 2.	pátek	večerní bohoslužba	16.55 hodin
13. 2.	sobota	TRUMA 2M 25–27,19 hf: 1Kr 5,26–6,13 mincha konec šabatu	16.35 hodin 18.05 hodin
19. 2.	pátek	večerní bohoslužba	17.07 hodin
20. 2.	sobota	TECAVE 2M 27,20–30,10 hf: Ez 43,10–27 mincha konec šabatu	16.45 hodin 18.17 hodin
23. 2.	úterý	PURIM KATAN	
24. 2.	středa	ŠUŠAN PURIM KATAN	
26. 2.	pátek	večerní bohoslužba	17.19 hodin
27. 2.	sobota	KI TISA 2M 30,11–34 hf: 1Kr 18,1–39 mincha konec šabatu	17.00 hodin 18.28 hodin
4. 3.	pátek	večerní bohoslužba	17.31 hodin
5. 3.	sobota	ŠABAT ŠKALIM VAJAKHEL 2M 35,1–38,20 mf: 2M 30,11–16 hf: 2Kr 12,1–17 mincha konec šabatu	17.15 hodin 18.39 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,

mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.

*Páteční večerní bohoslužby zde budou 5. 2. od 16.40 hodin
a 19. 2. od 17.05 hodin.*

Vyjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

V sobotu 20. 2. vás zveme na ranní bohoslužbu – šachrit od 10.30 hodin.

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin.

Ivrit – hodiny hebrejštiny pro začátečníky každé úterý od 18 hodin;
*kurz pro pokročilé ve čtvrtek od 18 hodin;
pro středně pokročilé od 19.30 hodin.*

NOVINÁR A FOTOGRAF

S aktivistou Andrejom Bánom o migrantoch a o inom

Andrej Bán (28. 4. 1964) je známy slovenský novinár, aktivista, fotograf. Vystudoval žurnalistiku a ekonómiu, od roku 1987 sa živi ako fotograf. Založil organizáciu Človek v ohrození. Foto-

Andrej Bán v Kosove. Foto Lubor Kralík.

grafuje a píše najmä pre slovenské a české médiá. Veľa cestuje a často navštevuje oblasti, v ktorých sa odohrávajú konflikty alebo humanitné katastrofy. Je členom ŽNO Bratislava. Jeho otcom bol Peter Bán (1931–2012), dlhoročný šéfredaktor satirického týždenníka Roháč, starý otec Pavol Bán (1892–1959) bol uznávaným sochárom a autorom jedinej sochy M. R. Štefánika, ktorá nebola počas obdobia komunizmu odstránená z verejného priestoru.

Andrej Bán je nositeľom mnohých ocenení, autorom a kurátorom fotografických výstav, najnovšie nositeľom ocenenia Biela vrana, ktoré od roku 2008 na Slovensku udeľuje aliancia Fair-play a VIA IURIS ako ocenenie spoločensky prínosného a odvážneho občianskeho činu. S Andrejom Bánom sa v decembri minulého roku zhováral Jaro Franek.

Štandardná otázka v rozhovoroch pre *Rech*: ako sa v rodine prejavoval fenomén židovstva, vedel, alebo nevedel si o svojom pôvode a ak áno, tak čo zo židovských tradícií ste v rodine dodržiavali?

V našej rodine sa o židovstve vôbec nič nehovorilo, otec má židovský pôvod, matka nie. Začnem matkou a jej rodinnou históriou, ktorá v sebe nesie istý dramatický náboj. Matkin otec bol Ne-

mec, volal sa Dr. Alfred Schneider a bol lekárom – psychiatrom, pochádzal z Opavy. Ako Nemeц musel narukovať do wehrmachtu a po vojne, keď už v Československu boli sovietske vojská, sa bál vrátiť.

Usadil sa v Bavorsku blízko československých hraníc, zhodou okolností kúsok od Altöttingu, ktorý sa zapísal ako miesto, kde Američania odhalili a zatkli prezidenta Josefa Tisa ukrývajúceho sa v miestnom kláštore. Moja stará matka nahlásila úradom starého otca ako nezvestného a neskôr sa znovu vydala. Jej dcéra, teda moja matka (narodená r. 1940) si svojho otčima obľúbila. Vedela, že to nie je jej biologický otec, o ktorom si myslela, že zomrel. Aj ja som si myslel, že starý otec z matkinej strany nežije.

To platilo až do roku 1989, keď sme do rodiny dostali list z Nemecka. Napísal ho Dr. Alfred Schneider, ktorý žil v Bavorsku, nikdy sa znovu neoženil a (okrem mojej mamy) nemal ďalšie deti. Písal, že železná opona je preč, on je už veľmi starý, ale rád by ešte pred smrťou uvidel svoju jediná dcéru a aj manželku. Moja stará matka a matka ho boli v Bavorsku navštíviť a dva týždne po ich návrate sme dostali správu, že zomrel. Ja som ho nikdy nevidel. Aj jeho osud je zdrojom môjho odporu ku kolektívnemu obviňovaniu nejakej skupiny ľudí, či už sú to Židia, Nemci alebo ktokoľvek iný.

O svojom židovskom pôvode som sa dozvedel až niekedy vo veku 14, 15 rokov. Narazil som na staré dokumenty a komentár k nim mi dala moja stará mama z otcovej strany Alžbeta Bánová. Dozvedel som sa, že rodičia môjho starého otca sa pôvodne volali Brüll, bola to židovská rodina a dedov otec bol notárom v Turčianskych Tepliciach. Neskôr si zmenili meno na Bán a môj dedo narodený roku 1892 sa volal Pavol Bán. Bol sochárom. Jeho manželka, moja sta-

rá matka Alžbeta Bánová, ktorú si dobre pamätám, pochádzala z Viedne a za slobodna sa volala Neugebauerová, bola od deda o 12 rokov mladšia. Zoznámili sa v Bratislave, neskôr tu aj žili. Nevieam, ako to bolo s dodržiavaním židovských tradícií u starých rodičov z otcovej strany, ale moji rodičia už nič zo židovských tradícií nedodržiavali. Ja sám sa identifikujem so židovstvom na báze historicko-kultúrnej a som členom ŽNO Bratislava.

Tvoj starý otec je známy ako autor sochy M. R. Štefánika v Predmieri pri Bytči. Je to jediná socha Štefánika, ktorá prežila na verejnom priestore éru komunizmu. Povedz k tomu niečo zo zákulisia.

Dedo robil na tejto soche niekedy okolo roku 1930–1931. Štefánik už vtedy nežil, takže dedo ako „model“ použil generálovho brata Kazimíra (Mirka) Štefánika, ktorý sa na neho dosť podobal a istý čas žil u mojich starých rodičov. Neskôr sa vysťahoval na Kubu, kde mal nejaké poľnohospodárske majetky. Socha bola objednaná obcou Predmier, ktorá bola známa ako legionárska obec. Žil tam väčší počet bývalých československých legionárov a práve oni a ich potomkovia sa zaslúžili o to, že socha ostala stáť na verejnom priestranstve (kde stojí ešte aj dnes) a to napriek pokusom komunistických úradov o jej demontáž. Jediné poškodenie utrpela socha počas silnej búrky, keď ju poškodil padajúci strom. Keď som začiatkom 90. rokov navštívil Predmier, tak som na tamjšom obecnom úrade vzbudil prekvapenie, pretože som sa predstavil ako novinár a vnuk autora sochy.

Prečo sa človek, ktorý študuje ekonómiu a žurnalistiku, rozhodne živiť ako fotograf?

Vždy som chcel byť fotografom a reportérom. Štúdiu žurnalistiky pred rokom 1989 som veľmi nedôveroval, a preto som študoval aj ekonómiu. Nechcel som pracovať ako ekonóm, ale bral som to ako rozširovanie vzdelanostného obzoru. Mnohí novinári študujú iné profesie a často im to pomáha.

Ako vznikla organizácia Človek v ohrození a aký má vzťah k českej organizácii Člověk v tísni?

Organizácia vznikla roku 1999. Pracoval som vtedy pre viaceré české médiá

a hodne sme sa zaoberali situáciou na Balkáne. UNICEF a iné organizácie robili humanitné zbierky pod titulom „pre deti v Juhoslávii“. Pre mňa to bolo dosť neosobné, málo konkrétne. Chcel som prispieť, podporiť humanitné úsilie, ale zároveň vedieť, kam moje peniaze pôjdu. Preto som spolu s niekoľkými priateľmi vytvoril organizáciu Človek v ohrození. Pár rokov predtým založili

Srbsko, 2015. Utečenci aj s malými deťmi podliezajú plot pri srbskej obci Horgoš, v blízkosti hraničného prechodu Röske 2, cez ktorý mohli do polnoci 14. septembra ešte prejsť do Maďarska. Foto Andrej Bán.

českí novinári Jaromír Štětina, Jan Urban, Petra Procházková a ďalší organizáciu Človek v tísni. Boli pre nás inšpiráciou, ale ako organizácia sme fungovali samostatne. Osobne som vždy presadzoval projekt zblíženia sa s českou stranou, ktorá mala lepšie personálne zázemie, viac zdrojov, viac skúsenosti. My Židia sa radi zblížujeme, spájame.

Bol som konfrontovaný aj s opačnými názormi, podľa ktorých sme mali naďalej fungovať ako čisto slovenská organizácia. Viedlo to k tomu, že som roku 2012 odišiel (ako predseda) a ostal len radovým členom organizácie. Avšak vývoj v poslednom období viedol k tomu, že došlo k zblíženiu a zhrádko príde aj k spojeniu týchto dvoch organizácií, pričom na Slovensku sa bude naďalej používať názov Človek v ohrození.

Precestoval si množstvo krajín a si známy ako človek, ktorý dokáže empaticky vnímať život a problémy moslimského sveta. Platí to aj smerom k Palestínčanom. Ako by si v tejto súvislosti komentoval jestvovanie istej kultúry nenávisti, ktorý jestvuje v mnohých častiach moslimského sveta a špeciálne smerom proti Izraelu a Židom? Nemám na mysli len známe výroky iránskych predstaviteľov o potrebe vymazania Izraela z mapy sve-

ta, ale pohľad na Izrael a Židov, aký sa učí na palestínskych školách.

Isteže, tá kultúra nenávisti jestvuje. Ale spoznanie reality moslimských krajín umožní vidieť veci v širších súvislostiach. Treba si uvedomiť, že v moslimskom svete žije nemalý počet ľudí zo západu vrátane západných novinárov. A nepocítujú takmer nijaké problémy. Osobne poznám všeobecne rešpektovajú

nú izraelskú novinárku Amiru Haasovú, ktorá žije medzi Palestínčanmi už roky. Pochopiteľne, sú mi známe aj prípady únosov a brutálnych poprav unesených novinárov. Často sa odohrávali v Pakistane. Chceme však zdôrazniť, že nesmieme pokladať moslimský svet, ktorý znamená poldruha miliardy ľudí a množstvo krajín, za homogénny celok. Spomínaš kultúru nenávisti, áno, ale stretol som sa s tou istou kultúrou nenávisti aj mimo moslimského sveta. Videl som na srbských školách výklad dejín, ktorý bol propagandou proti Albáncom a zrkadlivo podobný výklad dejín na albánskych školách zameraný proti Srbom.

Samozrejme tú nenávistnú propagandu odsudzujem a rovnako aj tú, zamierenú proti Izraelu a Židom. Navyše, neraz som bol v moslimskom svete konfrontovaný s ľuďmi, ktorí boli vystavení tejto propagande nenávisti, ale boli voči nej absolútne imúnni a ostali humánni. Z druhej strany, myslím zo strany západných predstaviteľov, sa tiež objavujú vyhlásenia, ktoré by sme mali vnímať kriticky a odsudzovať. Americký prezidentský kandidát Donald Trump sa vyjadril, že zvažuje plošný zákaz vstupu moslimov do krajiny. Takéto slová vnímam veľmi kriticky a zároveň dodám, že skoro v rovnakom čase, ako mal spomenuté vyhlásenie Donald Trump, sa k problematike vzťahu k moslimom vyjadril aj izraelský premiér Benjamin Ne-

tanjahu, ktorý povedal, že Izrael má problémy s viacerými teroristickými skupinami, organizáciami, napríklad s Hamasom, ale rešpektuje všetky náboženstvá, aj islam. Podľa Netanjahu je v Izraeli náboženská sloboda a moslimovia majú v Izraeli rovnaké práva, ako Židia alebo kresťania. Takéto vyhlásenie zo strany izraelského premiéra kvitujem veľmi pozitívne.

V čom vidíš podstatu konfliktu medzi Izraelom a Palestínčanmi a ako by sa tento konflikt dal vyriešiť?

Nuž, to keby som vedel, tak nesedím tu u teba, ale niekde v OSN. Ale pokúsim sa odpovedať. Nie je to čierno-biely problém. Ako člen židovskej komunity a ako človek, ktorý má po otcovi židovský pôvod, som prirodzene na strane Izraela a na strane Židov v tom zmysle, že zdieľam pocit ohrozenia malého štátu Izrael obklopeného množstvom nepriateľských krajín. Považujem za kľúčové to, aby okolité, blízke aj vzdialené arabské a moslimské krajiny deklarovali to, že nemajú v úmysle vymazať Izrael z mapy sveta. Realita je, žiaľ, taká, že niektoré z týchto krajín tento cieľ majú.

Ako novinár som navštívil mnohé blízkovýchodné krajiny, Egypt, Libanon, Pásmo Gazy aj Západný breh Jordánu, teda palestínske územia. Viem pochopiť ťažkú, miestami až neriešiteľnú situáciu palestínskych obyvateľov. Obzvlášť v Pásme Gazy, pretože v Gaze

Bosna a Hercegovina, 2009. Odraz tváre starého moslimského muža v skle dverí počas projekcie dokumentárneho filmu v pamätnom komplexe Potočari v Srebrenici, kde v júli 1995 počas vojny jednotky bosniakosrbského generála Ratka Mladića zavraždili približne 8 tisíc moslimských mužov a chlapcov. Foto AB.

vládne Hamas. Gaza patrí k najhustejšie obývaným územiám sveta. Ak sa o Gaze smiem expresívne vyjadriť, tak poviem, že je to najväčšie väzenie sveta. A môžem sa vyjadriť aj k Západnému brehu. Keď Izrael napriek dohodám

z Osla buduje ďalšie židovské osady, zaberá ďalšie vodné zdroje, tak eufemisticky poviem, že Palestínčania to nevnímajú veľmi pozitívne. V tejto zložitosti konfliktu sa snažím pochopiť obe strany. Izrael je malý a v danej oblasti jediný demokratický štát, ktorý je dobre zorganizovaný a má jednu z najlepších, alebo možno vôbec najlepšiu armádu na svete. Chápem, že tento štát sa cíti ďaleko viac ohrozený Iránom, ako Američania. Ale chápe aj to, že Palestínčania sa bez ohľadu na to, či u nich vládol dnes už nežijúci nositeľ Nobelovej ceny mieru Jásir Arafat (tiež absurdita) alebo niekto iný, nevidia Izrael ako štát, ktorý smeruje k nejakej dohode.

V Pásme Gazy som bol trikrát, z toho dvakrát počas vojny (v rokoch 2003 a 2009). V Gaze je množstvo utečeneckých táborov a následky konfliktu sa v tejto oblasti masívne prejavili. Počas operácie Liate olovo bolo 1400 palestínskych obetí. Bol som aj v izraelských mestách, v Aškelone a Sderote, kde majú na policajnej stanici vystavené zvyšky po domácky vyrobených palestínskych rakiet Kasam, ktorými sú tieto mestá a celá oblasť ostreľované z Gazy.

Našťastie účinnosť týchto zbraní je nízka a Izrael sa dosť efektívne stará o ochranu svojho obyvateľstva, takže počet obetí na izraelskej strane bol ďaleko menší, ako na palestínskej. Problémom je aj to, že palestínski bojovníci sa často zdržujú medzi civilistami. Neraz majú stanovišťa v školách alebo nemocniciach. Keď izraelská armáda identifikuje takýto cieľ, tak čo s ním má urobiť? Zbombarduje ho a to vedie aj k stratám civilného obyvateľstva. Viem však aj to, že izraelská armáda pred útokmi vopred varuje civilné obyvateľstvo, rozosiela Palestínčanom varovania formou hromadných SMS, rozhlasových výziev a podobne.

Skutočným problémom sú tí palestínski militanti, či už z palestínskeho hnutia Hamas alebo iných skupín, ktorí nie sú ochotní ustúpiť zo svojich militantných a agresívnych pozícií. Na druhej

strane chápem, že obyčajná palestínska rodina žijúca v Gaze, ktorej členovia z celého Izraela vidia nanajvýš tak izraelských vojakov, alebo ani tých nie, tak tí ľudia nebudú o Izraeli uvažovať ako o svojom priateľovi či spojencovi. Naopak, budú ho nenávidieť. Ako celý tento komplex problémov vyriešiť, to naozaj ťažko povedať, ale tento konflikt ide v poslednom čase mediálne do pozadia a pozornosť viac priťahujú iné problémy, migranti v Európe, konflikt v Sýrii a v Iraku, Islamský štát a podobne.

Dnes prichádza do Európy niekoľko tisíc migrantov denne. Prichádzajú z moslimského sveta. Reálne sa dá

Grécko, 2015. Mladík zo Sýrie najprv po plavbe na sever Lesbosu upadol do bezvedomia, oživovali ho s pomocou injekcií a dávali mu priamo na brehu mora infúzie. Našťastie, všetko dobre dopadlo. Prebral sa k životu. Ako prvú vec si vypýtal mobil a telefonoval blízkym, že to prežil. Foto AB.

očakávať, že deti a vnuci dnešných migrantov, teda druhá a tretia generácia bude kultúrne a sociálne málo integrovaná. Mnohí z tejto druhej a tretej generácie budú hľadať východisko v radikálnej islamskej ideológii. Francúzska polícia identifikovala tretieho z útočníkov na parížsky klub Bataclan. Je to rodený Francúz. Aj útočníci v londýnskom metre z júla 2005, ktorí zavraždili 52 ľudí, boli rodení Briti. Ale spájalo ich (a aj mnohých ďalších teroristov) to, že mali moslimské korene a boli praktizujúci moslimovia. Nie je postoj európskych politikov a médií voči týmto rizikám príliš nezodpovedný a laxný?

Tak tú otázku ti môžem vrátiť. Dobre, súhlasím s faktami. Ale čo s tým všetkým chceme urobiť? Nemôžeme Európu ohraničiť plotom, železnou oponou. Nevieme uzatvoriť hranice na mori.

Medzi Tureckom a Gréckom jestvuje mnoho ostrovov, kde je z krajiny do krajiny vzdialenosť niekoľko kilometrov po mori. Bol som na ostrove Lesbos, kde sa vyloďovalo z chatrných člnov denne odhadom dvetisíc utečencov. Polovica z nich boli ženy a deti. Často nevedeli s kúpenými člmi ani zaobchádzať. Odhaduje sa, že v priebehu roku 2015 sa v mori na ceste do Európy utopilo okolo 3400 migrantov!

Situácia sa trochu zlepšila po jednaniach medzi EU a Tureckom. Turecká polícia sa teraz snaží obmedzovať činnosť pašerákov, pre ktorých predstavujú migranti obrovský zdroj príjmov. Avšak Európa stále žije v ilúzii, že zaplatí Tu-

recku tri miliardy dolárov a presunie riešenie migračného problému na jeho plecia. To sa nestane a rovnakou ilúziou sú najnovšie výsledky z konferencie na Malte, ktorá priznáva africkým krajinám pomoc a očakáva za to „ochranu“ pred migráciou z Afriky. Je tu aj iný problém. Značná časť utečencov spĺňa podmienky ženevskej konvencie na ochranu utečencov. Utekajú pred vojnou, pred násilím a my sme povinní poskytnúť im azyl. Druhá vec je, že Európa zly-

háva pri ich príjme, nefungujú záchytné „hotspoty“, respektíve majú zlomok potrebnej kapacity. Ale jedno je isté: rozhodujúca bude demografia. Ak budú mať európske ženy po jednom dvoch deťoch, tak neodvratne dôjde k tomu, že v budúcnosti bude žiť v Európe „mix“ obyvateľstva. Nemusi to nutne znamenať zánik európskej civilizácie. Za dôležité považujem to, aby nevznikli uzavreté enklávy podobné štvrti Molenbeek v Bruseli, ale aby boli migranti rozptýlení medzi ostatným obyvateľstvom. Pomôže to pri ich integrácii do spoločnosti.

Ďakujem za rozhovor. Ako by si sa prihovril čitateľom Roš chodešu? Roš chodeš si vážim a som poctený, že sa môžem jeho čitateľom predstaviť.

S Andrejom Bánom sa zhováral
JARO FRANEK.

AGUDAS ACHIM V BRNĚ

Opravená synagoga má nový svitek Tóry a nové textilie

Za krásného, byť mrazivého dne v neděli 17. ledna se v Brně na Křenové, na Skořepce 13, konalo po několika letech obnovy slavnostní otevření poslední brněnské a současně nejmladší předválečné synagogy v České republice u příležitosti 80. výročí jejího vzniku a zasvěcení. Projektoval ji významný brněnský architekt Otto Eisler (1893–1968) pro ortodoxní modlitební spolek haličských Židů Agudas achim, kteří v Brně našli útočiště za první světové války. Eisler navrhl a se svými bratry také postavil celou řadu moderních činžovních domů a rodinných vil v Brně a okolí. Jeho stavby se vyznačují jednoduchými až puristickými formami, jichž je také synagoga na Skořepce nejlepším příkladem.

Je to mírně obdélná kubická stavba s plochým průčelím členěným pouze mělkým rizalitem západní předsíně a velkým podélným oknem téměř po celé šíři skoro čtvercového hlavního sálu (184 sedadel pro muže) s galerií pro ženy po třech stranách (102 sedadel) a zimní modlitebnou v patře. Hlavní modlitební sál má ortodoxní dispozici se zvýšenou bimou uprostřed a moderním aronem ha-kodeš obloženým šedým mramorem na východní stěně. Škoda pouze, že kruhové okno s Davidovou hvězdou a hebrejským citátem *Šiviti* z Žalmu 16,8 nebylo více nasvíceno. Podobné moderní provedení tradiční synagogální dispozice nemá v Čechách ani na Moravě obdoby.

OPRAVA SYNAGOGY

Synagoga byla od roku 1936 užívána pouze do začátku okupace, za války bylo zčásti odstraněno její zařízení a sloužila jako skladiště nábytku z židovských bytů, po válce byla urychleně opravena s použitím lavic ze zničených synagog a již 6. září 1945 znovu zasvěcena. Další obnova synagogy proběhla v letech 1992–1993. Současnou zásadnější obnovu exteriéru i interiéru umožnily prostředky získané z českých i zahraničních fondů (EHP a Norských fondů) a její hlavní snahou

bylo synagogu rehabilitovat jako významnou památku brněnské meziválečné architektury pokud možno v její původní podobě, což se nakonec do značné míry podařilo.

Celý prostor hlavního sálu na východní stěně, uprostřed okolo bimy a pod galeriemi byl zaplněn nově vyrobenými černými sklápěcími lavicemi obdélných pravoúhlých tvarů – podle původních Eislerových návrhů. Podle původních návrhů byly zrekonstruovány i mosazné kruhové lustry s vepsanou Davidovou hvězdou, nové skleněné výplně vícedílných oken v bočních stěnách hlavního sálu a mnoho dalších detailů, včetně mozaikových podlah v přízemí a světlejší výmalby interiérů.

Vnášení svitků Tóry do synagogy.

OTEVŘENÍ

Ačkoli z bezpečnostních důvodů nebyla akce propagována, již od půl jedenácté se před synagogou scházeli členové brněnské obce, její přátelé a příznivci z celého Jihomoravského kraje, četní hosté ze zahraničí, oficiální představitelé Brna a jeho kulturních institucí. Po jedenácté se někteří rabíni a členové zdejšího minjanu chopili připravené chupy a starého a nového svitku Tóry (jež nechala v rámci obnovy vytvořit brněnská obec) a společně za zpěvu písní a žalmů procházeli shromážděným davem ke vstupu do synagogy a dále do zcela zaplněného hlavního sálu synagogy, kde s Tórou v náručí a za zpěvu písně *Ki lekach tov* v podání Tomáše Neufelda, žalmů a modliteb uvítali oba svitky v jejich novém příbytku. Poté starou i novou Tóru – obě v nových sametových pláštících a se stříbrnými ozdobami – společně s panem Pavlem Friedem uložili do aronu ha-kodeš.

Uložením svitků do svatostánku skončila první a zvláště emotivní část znovuoctvení.

Z bimy uprostřed sluncem zalitého hlavního sálu synagogy pak přivítal přítomné (včetně velvyslance Státu Izrael Garyho Korena, představených brněnské diecéze, zahraničních rabínů a zástupců dalších židovských obcí) předseda brněnské židovské obce Jáchym Kanarek. Současný rabín Štěpán Menaše Kliment v následujícím proslovu připomněl historické osudy brněnské židovské obce a jejích rabínů a poděkoval všem členům brněnské kehily, kteří se na jejím současném budování a životě podílejí a věnují mu svůj čas a síly. Poté přednesl svůj pozdrav rabín Daniel Landes z Institutu židovských studií Pardes.

NOVÉ TEXTILIE PRO SYNAGOGU

Na závěr promluvil newyorský lékař a výtvarník Mark Podwal, podle jehož návrhů bylo newyorskou firmou Penn & Fletcher vyrobeno všech osm textilií zdobících synagogu (viz též *Rch* 4, 10/2015). Jsou mezi nimi dvě opony pro hlavní svatostánek, modrá pro většinu roku a bílá opona s vyšívanou modlitební knihou a šofarem pro sváteční dny Nového roku a Jom kipur, dále dvě červené pokrývky na pulty pro předčítání Tóry s vyšívanými vinnými hrozny po stranách – symbolem Moravy jako země výborného vína – a stříbrným ukazovátkem ozdobeným pirkem (něm. *Feder*), které má připomínat památku brněnského rabína Richarda Federa (1875–1970). Modrá pokrývka na stolek pro chanukovou menoru nese různé historické symboly

sedmiramenné menory a další pokrývku pro pult předřikávače modliteb před svatostánkem zdobí rozevřená kniha se vznášejícími se hebrejskými písmeny.

Nakonec na galerii zazněly skladby pro piano a saxofon v podání Martina a Petra Mandlových. Setkání uzavřel společný zpěv písně *Adon olam* a recitace kadiše. Zatímco někteří čekali na odpolední bo-

Synagogu zdobí nové textilie.

hoslužbu, většina členů obce i hostů se přesunula na pozvání brněnské obce do hotelu Slavia v Solniční ulici, kde se uskutečnil oběd a oslavy tohoto výjimečného setkání včetně konzumace velmi dobrého moravského košer vína.

TEXT A FOTO ARNO PAŘÍK

PROCHÁZKA JERUZALÉMEM

Matti Friedman popisuje listopadový den ve Svatém městě

Americký kulturní čtvrtletník Jewish Review of Books (jewishreviewofbooks.com) uveřejnil v zinním čísle text kanadsko-izraelského autora MATTIHO FRIEDMANA z listopadu 2015. Události se od té doby ještě více vyhroutil, ale i tak snad dává představu o současném životě ve Svatém městě. Článek přetiskujeme v mírně zkrácené podobě.

Jednoho deštivého listopadového úterý jsem podnikl krátkou procházku Starým Městem a pozoroval hodně z toho, co je teď pro Jeruzalém příznačné. Čtyři příslušníci pohraniční policie v plné zbroji, dva muže a dvě ženy, kteří s podobně lhostejným zájmem zírali do smartphonů a na arabské kolemjdoucí. Muslimky, které přicházely do mešity al-Aksá a zíraly na policisty. Na jedné zdi jsem viděl modrobílou vlajku, která dávala na odív, že v muslimské čtvrti existuje jako ostrůvek jeden židovský byt. Svítící nápis v arabštině oznamoval, že tu je nová izraelská klinika, která ošetřuje palestinskou klientelu. Zahlédl jsem palestinské muže na přechodu před hradbami, kteří při cestě do práce překračují pomyslnou hranici mezi východním a západním Jeruzalémem.

Postál jsem na tramvajové zastávce před Damašskou bránou a nasedl do vagonu, v němž seděli židovští a arabští cestující, obou bylo méně než obvykle.

Jeruzalémem zmítají prudké síly, z nichž některé jeho 830 tisíc obyvatel rozdělují a jiné stmelují. Od října a začátku útoků nožem na izraelské civilisty a policisty sílí dezintegrace. Těch útoků už byly desítky, a jak píší tenhle článek, pokračují. Jeruzalém v krizi se však nepodobá žádnému americkému městu během rasových nepokojů či přírodní katastrofy nebo potě. Nejsou tu vyhořelé čtvrti nebo zdevastované ulice. Nelze pozorovat dalekosáhlý kolaps veřejného pořádku. Místo toho se odehrávají jednotlivé incidenty vražedného násilí, občas někde demonstrace, a na všem leží tíživý mrak.

V takových dobách, které ti, kdo tu žijí déle, už znají, zeslábné provoz, a pokud lidé mohou, zůstávají doma. Kiosky a kavárny to pocítují na tržbě, hotely zaplavují zrušené rezervace. Houstne doprava, protože rodiče děti neposílají do školy linkovými autobusy, ale vozí je auty. Z blízkovýchodního éteru se šíří zděšené zprávy a vnikají do našich živo-

tů prostřednictvím Facebooku a mobilních aplikací přinášejících nejčerstvější novinky. Třeba tuhle přeposlala 13. října mě ženě maminka spolužačky naší dcery ze školky: „Varování: dnes se na hřištích budou vyskytovat Arabky v dlouhých šatech s kabelkami a slunečních brýlích. Mějte se na pozoru před jakýmkoli cizím mužem nebo ženou, kteří se k vám přiblíží. Ty ženy chtějí ubodát vaše děti, nože mají v kabelce!!!“

Člověk by tomu těžko uvěřil, ale právě tak neuvěřitelně zní myšlenka, že dvě školačky vezmou nůžky a rozhodnou se pobodat nějakého dědu – a přesně tohle se tu stalo.

Policisté odebrali arabské ženě zavírací nůž. Foto archiv.

Židé se nervózně dívají na každého, kdo vypadá jako Arab, což znamená, že na většinu lidí ve městě. Transakce mezi Židy a Araby v obchodech a taxicích probíhají opatrně a občas zdvořileji než obvykle, jako by si lidé navzájem chtěli říci: Já vás neohrozím. Arabové citlivěji vnímají, jak na ně židovští chuligáni pokřikují – což dobře znají řidiči taxiků –, a musejí snášet ponižování při policejních kontrolách a prohlídkách. Jeden výjev z naší městské krajiny: Mladí Palestinci v džínách a tričku, v ruce igelitku s obědem, nešťastně čekají vedle ozbrojené zhruba stejně staré ženy, která kontroluje jejich občanské průkazy a otočená k nim zády mluví do vysílačky.

Když Arabové nesmějí do západního Jeruzaléma, městská ekonomika se téměř zastaví. Skoro polovina dělníků ve východním Jeruzalémě si vydělává na živobytí na západě. Palestinci jsou závislí i na izraelské zdravotní službě, která se ve východní části stále zlepšuje, a celý jeruzalémský zdravotnický systém je úplně závislý na palestinských sestřičkách, lékařích a pomocnících nemocničním per-

sonálu. Dvanáctého října zaútočili dva třináctiletí bratřenci na stejně starého židovského chlapce, židovskou oběť ošetřili arabští lékaři a útočníka, který přežil, ošetřili Židé. To je úplně běžné.

Židé a Arabové žijí odděleně a málokdy se přátelí, ale neustále jsou v kontaktu a město nedokáže jinak fungovat. Právě tahle vzájemná závislost „brání tomu, aby se město rozpadlo do války gangů v belfastském stylu“, říká Marik Štern, geograf, který sleduje hospodářské trendy ve městě pro Jeruzalémský institut izraelských studií. Jeho kamarádka, hotelová provozní, řekla Šternovi, že když začaly útoky, její palestínští zaměstnanci nepřišli do práce – tolik se báli vstoupit do západního Jeruzaléma. A ona se zase bála té

půlky, která dorazila, a celý den pracovala s pepřovým sprejem v kapse. Hotel – nešťastný, vyděšený a rozjitřený stejně jako celé město – pokračoval v provozu.

Jednoho dne pobodal útočník dva Izraelce na Muničním vrchu v severním Jeruzalémě. Pachatele zastavili a postřelili. Já jsem čekal děti před základní

školou v jižním Jeruzalémě. Pozoroval jsem dva chlapce s kipami, kteří se drželi za ruce s arabským řidičem, který je jako každý den vezl domů. Kdybych neslyšel zprávy, vůbec bych netušil, že se něco děje.

Těsná životní blízkost způsobuje, že je tu výrazně vidět, jak odlišné obě strany útoky nožem vnímají. Palestinci reagují zvláštní směsí – buď ataky vítají potleskem pro útočníky, nebo popírají, že by ti lidé udělali něco špatného. Palestinci všeobecně tvrdili, že je bezdůvodně zastřelila izraelská policie a pak k mrtvolám naaranžovala nůž. Tahle disonance mi připomněla demonstraci na podporu al-Káidy v Londýně roku 2002. Byl jsem tam tehdy jako reportér a jeden přátelský britsko-pákistánský chlapec mi sdělil, jak obdivuje Usámu bin Ládina za útoky 11. září a že má podezření, že je provedl Mosad.

Palestinská média, hlavně ta ovládaná Hamásem v Gaze (ale nejen ta), energicky žádala další útoky, a pokud se ozval nějaký palestinský vůdce a stejně energicky proti atakům protestoval, nevšiml jsem si toho. Frakce Fatahu, hnutí, které

se v západním tisku obecně označuje jako „umírněné“, se rozezněla v nadšené podpoře. Palestinci patří ke stejnému islámskému světu, který je zmiňován těmi nejnebezpečnějšími ideologickými trendy od 40. let minulého století – trendy, které se nedávno projeví v ulicích Paříže –, a v tomto kontextu má násilí svůj smysl. Naši noví sousedé z Islámského státu přispěli do debaty několika videonahrávkami, vyjádřili útokům podporu a pohrozili, že bude hůř. Na internetu se objevily užitečné návody, jak správně bodnout. Zdá se, že na palestinské straně si nikdo neuvědomuje (alespoň ne veřejně), jak hluboce terorismus a sympatie k němu ochromují ty Izraelce, kteří se snaží o spolužití s Palestinci, nebo to, jak útoky ovlivní palestinské možnosti žití. Neútočí jen mladí muži, ale i ženy, a dokonce děti (i dvanáctileté), takže v izraelských očích teď může být kterýkoli Palestinec, bez ohledu na věk či pohlaví, vrah. Mají-li izraelští zaměstnavatelé na výběr, celkem logicky najmou Židy nebo zahraniční dělníky.

Některé síly, které se snaží destabilizovat město, nemůže Izrael ovlivnit. Ale jiné ano. Zatím nedošlo k žádné změně ve vládní politice vůči židovským modlitbám na Chrámové hoře, ale palestínští muslimové v minulých letech zaznamenali stále více Židů, kteří se tam snaží pomodlit. Vládní úředníci, kteří na tomto místě podporují sebevědomější židovskou přítomnost, nepředstavují oficiální linii, ale nejsou ani výplodem palestinské fantazie. Tou není ani malá skupinka pyromanů, kteří si pohrávají s fantaskní představou, že nahradí posvátná místa islámu Třetím chrámem. Většina Izraelců bere tyto aktivisty jako okrajový jev a jejich plány jako neškodné podivinství. Ale Palestinci ne, a skutečnost, že taková skupina, jakou je Chrámový institut, získala od vlády podporu stovky tisíc šekelů, jejich podezřívavost ještě posiluje.

Kam kráčí Jeruzalém? Odpověď lze nalézt někde v té deštivé listopadové procházce: budoucnost města závisí na úsilí izraelských bezpečnostních složek udržet klid; na akcích některých židovských skupin, které si nebezpečně pohrávají s arabskou citlivostí; na palestinských veřejných sympatiích k násilí vůči Izraelcům, ale i na tom, co jim Izrael může nabídnout. A samozřejmě na izraelské schopnosti a snaze dát každému obyvateli tohoto abnormálního města šanci na normální život. (Připravila am)

CHYBÍ DEFINICE I LEGISLATIVA

O pražském setkání zmocněnců pro boj s antisemitismem

Jedním z konkrétních výstupů, který zazněl na loňské mezinárodní lednové konferenci Let My People Live v Praze, jež důrazně upozornila na sílící antisemitismus ve světě, byl i návrh, aby při Evropské komisi (EK) vznikla pozice zmocněnce pro otázky holokaustu a antisemitismu. Bylo to řešení, na kterém se shodla většina účastníků, a to nejen na veřejných zasedáních, ale také při osobních setkáních mj. s předsedou Evropského parlamentu Martinem Schulzem a jeho první místopředsedou Fransem Timmermansem.

Vrcholní představitelé tehdy s návrhem na ustavení zvláštního zmocněnce EK souhlasili. Jakmile se však ocitli v Bruselu, situace se začala komplikovat. Úředníci poukazovali na složitost vytvoření systemizovaného místa, navíc se začaly objevovat i silné hlasy, že je třeba bojovat nejen s antisemitismem, ale především s islamofobií a že by bylo záhodno obě tyto agendy spojit. S tím ovšem nesouhlasili zástupci židovských organizací, kteří poukazovali na zcela odlišné příčiny obou jevů, a to jak z historického, tak ze společenského a politického pohledu. Závěry prvního Výročního kolokvia EK, které se konalo loni v říjnu v Bruselu, toto jasně deklarovaly.

KATHARINA VON SCHNURBEIN

Výsledkem diskusí bylo nakonec rozhodnutí F. Timmermance, že oním zvláštním zmocněncem bude on sám a těmito dvěma agendami pověří své spolupracovníky. A tak se také stalo. Koncem loňského roku jmenoval koordinátorkou pro boj s antisemitismem Katharinu Von Schnurbein.

K. Von Schnurbein začala svou profesní kariéru v Praze jakožto mluvčí Evropské komise, a to v době, kdy se Česká republika stala členem EU, a mluví plynule česky. Prahu opustila společně s Vladimírem Špidlou, kterému dělala mluvčí v době, kdy v Bruselu vykonával funkci evropského komisaře. Po skončení jeho mandátu ji pověřil tehdejší předseda EK José Manuel Barroso agendou církevních a náboženských institucí. Její současná pozice je proto logickým vyústěním předchozí praxe.

Nová koordinátorka se na svou první zahraniční misi v této roli vydala do Prahy. V polovině ledna se tu v Černínském paláci konalo z iniciativy českého zmocněnce pro boj s antisemitismem a pro záležitosti holokaustu Jiřího Šitlera první setkání všech zvláštních zmocněnců. Sešli se tu zástupci jmenovaní vládami Německa, Maďarska, Velké Británie, Francie, Makedonie a USA. Jednání se účastnil i izraelský zástupce Gideon Behar (více viz strana 3). Katharina Von Schnurbein hovořila o typech současných antisemitických hrozeb a představila svou vizi, jak by se mělo ve zpracování této nelehké agendy postupovat. Je nutné zaměřit se nejen na bezpečnost – v této souvislosti je při neustálé hrozbě teroristických útoků nutné apelovat na příslušná ministerstva, aby zajistila ochranu židovských občanů –, ale i na projevy nenávisti na internetu.

Proto je nutné zajistit finanční prostředky na angažmá IT společností, které by byly schopny nenávistné projevy na internetu a sociálních sítích sledovat.

Katharina Von Schnurbein. 2015.

DEFINICE

Nová koordinátorka poukázala na fakt, že v rámci EU není platná definice antisemitismu. Ta, kterou přijala Berlínská deklarace v roce 2005, je považována pouze za pracovní a z oficiální stránky FRA (agentury EU pro lidská práva) byla nedávno odstraněna. Proč? Leze se jen dohadovat, že proto, že za antisemitický projev považuje mj.: popírání práva židovského lidu na sebeurčení, např. tvrzení, že existence Státu Izrael je založena na rasismu; uplatňování standardů chování a očekávání vůči Izraeli, která nejsou uplatňována vůči jiným demokratickým státům; charakterizace Státu Izrael a Izraelců používáním tvrzení a symbolů spojovaných s klasickým antisemitismem; srovnávání současného konání a politiky Státu Izrael s nacistickou politikou či kolektivní obviňování Židů za akce Státu Izrael. (Definici a příklady její aplikace naleznete i v českém jazyce na adrese www.european-forum-on-antisemitism.org.) Tuto situaci chce K. Von Schnurbein změnit, stejně jako skutečnost, že v řadě zemí EU není popírání šoa klasifikováno jako trestný čin. (tk, jš)

NA SIBIŘ – NACH SIBIRIEN

Liberecká výstava německy hovořících umělců z českých zemí

Jakmile zazní slovo Sibiř, mám pocit, že se ochladilo, a hlavou mi začne proměnovat nekonečný proud lidí, který byl z trestu do těch vzdálených míst deportován. Vybaví se mi sovětské lágry a tábory, kde lidský život nic neznamenal a se kterými byla v porovnání obdobná zařízení carského Ruska pouhou, byť velmi nepříjemnou procházkou.

Výstava v Oblastní galerii v Liberci nazvaná *Na Sibiř!* se zabývala dosud málo známými osudy německy hovořících umělců z Čech, Moravy a Slezska v době první světové války na východní frontě a v sibiřském zajetí. Přitom v ruském zajetí se ocitly více než dva miliony příslušníků rakousko-uherské armády a z nich ne malý počet pocházel z území pozdějšího Československa.

OFICIÁLNÍ PROPAGANDA

Na výstavě byly na první pohled dobře patrné dva hlavní proudy vystavených prací. Ten první představil výtvořů autorů pracujících pro oficiální propagandu Válečného tiskového stanu, druhý práce umělců odvelených na frontu a začleněných do běžných vojenských útvarů, doplněné o díla výtvarníků, kteří nespádají ani do jedné z uvedených kategorií.

Práce prvního okruhu podléhaly cenzuře, měly především podle předem jasně stanovených pokynů sloužit k propagandě válečných úspěchů monarchie a jejich autoři byli uchráněni přímých bojů a pobytu v zákopech. Vystavené cykly litografií a leptů kombinovaných s akvatintou rodáka z Liberce a profesora na Akademii výtvarných umění v Praze Heinricha Hönicha zobrazují poklidný život na frontě, v městečkách a vesnicích zasažených vál-

kou, ale kdyby na nich nebyli zobrazeni také vojáci a jejich technika, ani by se člověk nedovtipil, že jsou to obrazové zprávy z bojiště. Poklidné, bez napětí, naturalisticky popisné, tech-

Franz Gruss: *Sibiř*, 1915.

nicky dokonalé grafické listy, které nic nevyprávějí o válce a s ní spojeném utrpení. Práce Ferdinanda Stae-gera oproti tomu zobrazují několik

Emil Orlik: *Brest Litevský po válce*, 1918.

vyšších důstojníků rakouské armády. Portréty sebevědomých, se sebou spokojených mužů, s celou do nejmenších podrobností namalovanou plejádou řádů a medailí na uniformách. Grafický list *Národ povstává* je zase

oslavou pragermánské síly a mohl by být klidně i ozdobou pozdějších nacistických plátků. Z trojice výtvarníků prvního okruhu se jen práce Franze Thieleho, profesora na Akademii výtvarných umění v Praze, odchylují od propagandistického kánonu. Velkoformátové, jakoby neobydlené krajiny, sežehnuté žářem slunce a důmyslně prosvětlené paprsky, kterým se občas podaří proniknout skrze šedivé mraky. A především jeho dvojportrét albánských vojáků, jimž se ve tvářích snoubí smutek s pevným odhodláním.

ZÁKOPY A LÁGRY

Nejpočetněji zastoupenou skupinou byli výtvarníci, kteří padli do ruského zajetí a postupně skončili v táborech na Sibiři a Dálném východě. Jednalo se vesměs o důstojníky, a proto se jim ze strany Rusů dostalo privilegovaného zacházení. Nemuseli vykonávat nucené práce a navíc dostávali malou měsíční gáži. Většina z nich padla do zajetí v letech 1914–1915 a byla repatriována v roce 1920. Řada z nich se účastnila lágrového kulturního dění, vedla kurzy

kreslení, podílela se na divadelních představeních, přivydělávala si práci na zakázku od Rusů, především portréty a krajinami.

Většina z těchto prací zůstala nezvěstných. Na výstavě byla proto především vystavena díla, která vznikla až po návratu do nové vlasti a která byla nedobrovolným pobytem na Sibiři pouze inspirována. Jedny z mála prací vzniklých v lágru jsou autoportrét a portrét muže od Alfreda Kunfta z roku 1918. Na obou obrazech vidíme tváře smutných, předčasně zestárlých mužů, kterým se v očích

zračí hluboká beznaděj kořeněná zoufalstvím. Jednou z nejsilnějších protiválečných vystavených prací je Kunftův dřevořez z 20. let, kostra s vojenskou helmou na lebce pevně sedící nad válkou zničeným městem. Na cyklu lito-

grafii vzniklých až v letech 1921–1923, ve kterých se autor vrací ke svým lágrovým prožitkům, vidíme opuštěné a všelijak pokroucené postavy uvězněné za zdmi baráků, za kolovými hradbami, belhající se podél plotu pod strážní věží, zatímco kolem do dále tušíme jinou hradbu, tvořenou nekonečnou sibiřskou dálavou pokrytou sněhem a pečlivě chráněnou mrazem. I světlo v podobě slunečních paprsků je jakoby uvězněno v nějakém skleněném poklopu či krystalu a pouze osvětluje, nehřeje, studené jak bezvýchodná situace. Podobný smutek a beznaděj zachytil na svých grafických listech Hans Thuma, stejně jako A. Kunft, později člen liberecké Oktobergruppe.

Nejvíce autentických prací vzniklých přímo v lágrech pochází od Franze Grusse. Na některých je popisně dokumentován táborový život, na jedné z mála dochovaných kreseb akvarelem z roku 1915 zachycuje Gruss své frontové zkušenosti ze zákopů. Schoulení, promrzlí vojáci sedí vedle sebe v zákopu, hlavy zakryté kápěmi, pušky odložené na kraji vyhloubené díry, na nebi pár jasných hvězd. Jako by čekali na popravčí čet. Zajímavý cyklus dřevorezů Ferdinanda Michla z roku 1925 zachycuje pouliční život ve čtvrti bazarů ve Vladivostoku, místa, kde vedle sebe žili Rusové, Číňané, Japonci a Korejci, podle zobrazených reálií by člověk soudil, že je spíše v čínském či japonském vnitrozemí.

ŽIDOVŠTÍ AUTOŘI

Autoři, kteří nezapadají do výše vymezených okruhů, jsou židovského původu. Bedřich Feigl byl pouze připomenut obálkou rakouského časopisu *Kriegszeit*, zatímco Georg Kars dvěma kresbami ze skicáře. (Alfréd Justitz není zmíněný vůbec). Emil Orlik měl na výstavě speciálně vyhrazené místo, ve výstavním prostoru oddělenou kóji, ve které dominantní úlohu hrál jeho olej na plátně *Brest Litevský po válce*, vzniknuvší okolo roku 1918. Zničené město, z něhož zůstaly jen skelety domů, bez střech, bez oken, opuštěné město bez lidí, ulicemi se prohání meluzína a sněhová bouře je halí svým šedavým závojem, chlad a tíseň, zánik všeho živého. Další, již grafické práce, dokumentují podpis

mírové dohody v Brestu a portréty a karikatury několika jejích hlavních podpisovatelů. Za zmínku stojí zcela ojedinělá litografie *Bomba* z roku 1914, která zachycuje děsivé účinky výbuchu a varuje před brutalitou nadcházející války, a dvě karikující práce z roku 1916 z cyklu *Odvod* představující postarší břichaté odvedence, z nichž někteří se musí i opírat o hůl. Naopak není zcela srozumitelné, proč byly vystaveny práce *Za vlast* a *Únor*. Obě by se dobře uplatnily i v pozdějších dobách politických ismů.

Max Pollak: z cyklu *Barákový tábor u Mikulova*, 1914.

Za vrchol expozice pokládám cyklus Maxe Pollaka *Barákový tábor u Mikulova* z roku 1914. Deset drobných leptů, na kterých autor po exodu bukovinských a haličských Židů zachytil život nepatrné části z nich v internačním táboře v Mikulově. Bezнадěj chudých lidí, zbavených domova, bez prostředků na cestě, na níž se snaží zachránit si holý život. V cizím, nepřátelském a podezřívavém prostředí, které bez soucitu pohlíží na tyto lidi, jako by nebyli ani živými tvory, natož lidskými bytostmi. Stísněné a tmavé prostory, ve kterých se tísní pohromadě malé děti, ženy, muži i starci. Každý sám se svojí starostí o budoucnost, o své blízké. Odevzdané očekávání bez aktivity. Opustil nás Bůh? Účinek

nahé nebo polonahé, některé s fezem na hlavě, jiné s placatou vojenskou čapkou, s vyhaslýma očima a bez zjevné starosti o svůj další osud. Ten už je jasný.

JAN PLACÁK

Na Sibiř! Německočeští výtvarní umělci v první světové válce na východní frontě a v sibiřském zajetí. Oblastní galerie Liberec, koncepce výstavy Anna Habánová, 8. 10. 2015–17. 1. 2016.

K výstavě vyšla česko-německá doprovodná publikace s názvem *Na Sibiř! – Nach Sibiren!*, kterou vydala Oblastní galerie Liberec a Nakladatelství Arbor vitae, 192 stran, velké množství barevných i černobílých reprodukcí v textu, cena 290 Kč.

Czesław Miłosz

VILNO A LITVA

V Evropě není mnoho měst, která by byla vystavena tak silnému mytologizování jako Vilno. Pod pojmem mytologizování chápu líčení převzatá z minulosti, která se nemusejí nutně shodovat s faktickou skutečností. Dějiny tohoto města jsou natolik bizarní, že si přímo říkají o to, aby je někdo přesadil do oblasti bájesloví, což se také často stávalo, a mýty se měnily podle toho, kdo je líčil: byli-li to Litevci, nebo Poláci, Židé, nebo Bělorusové.

A poněvadž by se tu mělo mluvit o kolektivní paměti, musím předeslat, že považuji historickou pravdu za možnou a že jí nám velice zapotřebí.

VILNO JE PRO MNE BŘEMENEM

Povolání historika spočívá v podstatě v tom, že musí věřit v možnost dosažení objektivní pravdy, lišící se od mýtů, které se na fakta nabalily. Zavrtává se do archivů a hledá přístupy k této pravdě. Ale ve stejné situaci jako historik je i básník a prozaik, píše-li o tématech přejímaných z dějin města, neboť jeho dílo nebude trvalé, nebude-li vycházet ze skutečnosti.

Bohužel, stanovit přesně, „jak to skutečně bylo“, je velice obtížné. Lidé, kteří kdysi žili, a jejich záležitosti nejsou jednou provždy uloženy v klidu, ale neustále poskytují látku pro přepracovávání a pro různé vědomé nebo nevědomělé manipulace v zájmu lidí žijících. Ve městě jako Vilno to jsou v první řadě zájmy etnických nebo jazykových skupin.

Je mi osmdesát devět let, vyrostl jsem zde v tomto městě a přiznávám, že Vilno pro mne představuje břemeno. Očekává se tu ode mne, že tu budu říkat samé příjemné věci, které se nikoho nedotknou. Nejsm ovšem diplomat, i když mi záleží na dobrých vztazích mezi Polskem a Litvou.

Kdykoli přijedu do Vilna, mám vždy bohužel dojem, že se musím pohybovat na tenkém ledě a že nestačí být člověkem, neboť každému tu okamžitě pokládají otázku, je-li Litevec, nebo Polák, Žid, nebo Němec, jako kdyby zde chmurné 20. století, století etnických dělítek, nadále trvalo ve své plné síle.

Protože jsem často hájil zájmy nezávislé Litvy, nemají mne polští demagogové příliš v lásce a vykládají o mně, že se tak

chovám proto, že jsem Litevec. Jsem proto nucen věnovat této otázce několik slov. Narodil jsem se přímo uprostřed Litvy, a měl bych proto větší právo než můj velký patron Adam Mickiewicz napsat „Litvo, vlasti moje!“. Během mnoha let strá-

Panoráma Vilna. Foto Jan Bulhak, 1930.

vených v Americe čerpala moje poezie sílu ze spojení s mými litevskými kořeny v kejdanském okrese. Nicméně moje rodina mluvila už v 16. století polsky. Chodil jsem do polských škol. Když jsem ve Vilnu v roce 1940 obdržel osobní doklady, v rubrice „národnost“ stálo „Lenkas“ (Polák). Jako polský básník jsem musel vybírat z možností, které nabízela polská kultura, a už předtím jsem si osvojil nechut k polskému nacionalismu. To neznamená, že by se mi líbil nacionalismus litevský, pouze jsem k němu přistupoval s větším porozuměním a tolerancí. Ale to, že byla v osobních dokladech uvedena rubrika „národnost“, bylo nepochybně důkazem nacionalismu předválečné Litvy se sídlem v Kaunasu (Kovně). Ideologií onoho státu byl mýtus litevského Vilna a mladé generace Litevců byly vystaveny odpovídající propagandě. Když si Stalin a Hitler rozdělili Polsko a mladí Litevci začali jezdit do Vilna, zjišťovali, že školní lekce o litevskosti Vilna nebyly pravdivé, protože ve městě žilo jen nepatrné procento Litevců, obyvatelstvo tvořili Poláci a Židé.

ROMANTICKÁ GENEALOGIE

Před rokem 1939 Vilno polské a židovské existovalo vedle sebe, aniž by tyto dvě části spolu komunikovaly. V pod-

statě to byla dvě města, dvě kultury. Pro Poláka je Vilno stejně jako dříve kolébkou romantismu, nejzávažnějšího hnutí v polských dějinách, jehož význam překračuje hranice literatury. Toto hnutí však mělo velký význam i pro dějiny Litvy. Bez velkého přehánění se dá říci, že Litva jako mytická krajina prastarých lesů a pohanských bohů stvořila obraznost polských spisovatelů, zvláště těch romantických. Už v 16. století vydal Maciej Strykowski svoji *Litevskou kroniku*,

knihu obrovskou svým rozsahem, která jeho pokračovatelům

o několik století později sloužila jako zdroj námětů. Povědomí litevské národní identity se utvářelo díky četbě děl jako *Grażina* a *Konrád Wallenrod* Adama Mickiewicze, *Král Mendog (Mindaugas)* Julia Słowackého, *Pojata, dcera Lizdejka* Felikse Bernato-

wicze, nebo dokonce prostřednictvím takových kuriozit jako sáhodlouhá báseň Józefa Ignacy Kraszewského *Witoloranda*, která vyšla v roce 1840 a v níž se setkáváme s celým panteonem litevských pohanských bohů, již se chovají jako bozi řecké mytologie. Romantický rodokmen mají i Narbutovy *Starodávné dějiny litevského národa*, jejichž devět dílů vycházelo ve Vilnu v letech 1837 až 1841. Zmytologizovaná Litva hrála v polsky psané literatuře víceméně stejnou funkci jako v anglické literatuře Skotsko. A skutečnost, že litevské národní vědomí bylo vystaveno vlivu romantických podnětů, výrazně ovlivnila také práci litevských historiků, kteří mají sklon idealizovat některé vládcce a magnáty minulosti.

Krása zeměpisné polohy a architektura tohoto města mají v sobě něco magického. Snadno tu lze zapomenout na fakt, že stojíme u hrobu kolem sto tisíc Židů. Hruza tohoto masového vraždění je zde neustále přítomna, byť pro žijící je lepší nic takového nepřipomínat. Pro židovské historiky však Vilno i nadále zůstává „Jeruzalémem Severu“, jedním z nejdůležitějších středisek židovské kultury na světě. Vyrůstal jsem v polském Vilnu a o minulosti židovského Vilna jsem toho moc nevěděl, což je-

nom prozrazuje metodu nacionalistických příruček, která spočívala v důsledném vylučování určitých faktů. Například to, co se ve Vilnu událo v roce 1749, vrhalo na polský katolicismus nepříznivé světlo, a proto bylo nutné něco takového zcela vymazat. V onom roce byl na hranici upálen heretik. Šlo o hraběte Walentyňa Potockého, který se během studií v Amsterdamu obrátil na židovství a přes všechna podstoupená muka se ke křesťanství nevrátil. Hrob tohoto mučedníka víry uctívali vilenští Židé ještě v dobách mých školních a univerzitních studií, aniž bych o tom cokoli věděl. V určitém smyslu bych mohl sloužit jako příklad duchovní deformace výchovou v nacionalistickém duchu, které jsem se musel později sám obtížně zbavovat. Toto budíž varováním pro mladé Litevce, aby nepodléhali novým deformacím, tentokrát litevským.

Moje dnešní znalosti o litevském Vilnu vycházejí hlavně z knížek, dokonce i pokud jde o události, které se odehrávaly prakticky vedle mne, na dosah ruky. I když je třeba přiznat, že naše literární skupina Žagary ve snaze překonat nacionalismus udržovala přátelské vztahy s Jung Wilne, levicovou skupinou básníků píšících v jidiš. Z této skupiny přežili šoa básníci Avraham Suckever, Šmerl Karceginiski a Chaim Grade – posledně jmenovaný psal po válce v New Yorku prozaické texty o životě v malých židovských městečkách na Vilensku. Podle názoru mnoha čtenářů ovládajících jidiš si Nobelovu cenu spíše než Bashevis Singer zasloužil právě Chaim Grade.

Dnes uvažují o navždy zmizelém židovském Vilnu s němým úžasem. Bylo to město s obrovskou koncentrací energií, centrum nakladatelských domů vydávajících knihy v jidiš a v hebrejštině, sídlo literárních časopisů a divadel. V tomto ohledu mohl Vilnu konkurovat pouze New York. Není divu, že mezi americkými Židy je původ z Vilna tolik ceněný. Susan Sontagová mi s pobavením vyprávěla, že si její děd tento původ dodatečně vyrobil – ve skutečnosti totiž pocházel z malého městečka na Vilensku.

MĚSTO SÉMANTICKÉHO NEDOROZUMĚNÍ

Židovské Vilno mluvilo a psalo především v jidiš. V zájmu uchování a zkoumání lidové kultury Vilna a okolních štetlů byl ve Vilnu založen Židovský

historický institut. Jeho dalším pokračováním je v podstatě newyorský JIVO, institut, který uchovává zachráněné vilenské archivy svého předchůdce.

V politických dějinách této části Evropy nelze nezdůraznit význačnou roli, jakou sehrála židovská socialistická strana Bund. Byla založena v roce 1897 a v carském impériu sváděla boj o vliv s bolševiky a esery.

Slovo Bund se v mém případě nespojuje s velice vzdálenou minulostí, ale s donedávna žijícími postavami jako byl Marek Edelman, „bundovec“ a jeden z vůdců povstání ve varšavském ghettu, jenž zůstal věrný ideologii své strany a po válce se nevystěhoval do Izraele. Po značnou část mého života existoval Bund v mém povědomí jako socialistická strana, kterou ovšem Stalin nenáviděl do té míry, že nechal pozatýkat a postřílet její předáky. Během druhé světové války organizovali bundovci ve spolupráci s polskými socialisty aktivní odpor ve vilenském, bialystockém a varšavském ghettu. Jedním z hrdinů mého mládí prožitého ve Vilnu byl student a socialistický aktivista Leszek Raabe, kterého, třebaže nebyl Žid, zastřelili nacisté proto, že fungoval jako spojka mezi Bundem ve vilenském a varšavském ghettu.

Mám za to, že vyrovnávání se s minulostí Vilna jako „Jeruzaléma Severu“ je

Panoráma Vilna. Foto Jan Bulhak, 1918.

obtížné a bolestné, ale nevyhnutelné, pokud si přejeme, aby nás duchové zemřelých zůstavili v pokoji.

Chtěl bych zaměřit pozornost na jistou zvláštní vlastnost Vilna. Je to město sémantického nedorozumění. Pokud někdo nazývá Vilno historickým hlavním městem Litvy, je to nepřesné, neboť bylo po několik století hlavním městem Litevského velkoknížectví, což byl politický organismus zcela odlišný od ná-

rodních států. Vezmeme-li v úvahu, že obyvatelstvo tohoto obrovského státu bylo převážně pravoslavné a používalo ne litevský, ale staroběloruský nebo staroukrajinský jazyk, nemohlo to zůstat bez následků pro jeho hlavní město. Mám za to, že historikům činí potíže si představit Vilno jako sídliště pravoslavných kupců s velkým počtem dřevěných pravoslavných církví. U polských stejně jako u litevských historiků lze vzít v úvahu snahu snížit důležitost východního elementu. Je těžké se tomu divit, neboť ruská propaganda naopak zdůrazňovala odvěkou slovanskost města. Ale není pochyb o tom, že přitažlivá síla východního elementu byla značná, jestliže východní kalendář řídil život i obchody vilenských kupců, a teprve až v 17. století se městská rada skládala z poloviny z pravoslavných a z poloviny ze stoupců západního kalendáře, tj. z katolíků nebo protestantů.

Vilno jako hraniční město bylo vystavěno na rozhraní civilizací Byzance a Říma.

Litevské velkoknížectví a po něm i Polsko-litevská unie dlouho účinně vzdorovaly Moskvě, a to až do zlomového okamžiku, který podle mě nastal v roce 1655. Tehdy napadli polské území Švédí, zatímco od východu postupovala ruská armáda, která obsadila Vilno.

Rusové město zapálili a jeho obyvatele zmasakrovali. Z Vilna byli vytlačeni až v roce 1661. Tuto událost lze chápat jako počátek expanze ruského impéria, jeho následné akce ve Vilnu daly vzniknout pojmu rusifikace. Bohužel se nalézáme v takovém místě Evropy, ve kterém se navzájem přebíjely pojmy jako rusifika-

ce, polonizace, polítevšťování. Pamatuji si vyprávění svého otce, který navštěvoval gymnázium ve Vilnu. Všechny hodiny byly v ruštině, včetně hodin náboženství, ale (katolický) kněz se tím neřídil, pouze pro případ, kdyby přišla inspekce, nařídil, aby se všichni naučili zpaměti několik vět ze svaté dějepavy, takže vyvolaný student povstal a plyně odrecitoval vždy totéž: „Abraham sídlil v svajej palatke...“

LITEVSKÝ PATRIOTISMUS

Litevskou horlivost při politevšťování Vilna lze chápat, i když zde proti různým mytickým představám stálo několik století dějin. Když se v roce 1939 stalo Vilno součástí Litvy, působila ve městě Univerzita Štěpána Báthoryho, moje „alma mater“. Byla hrdá na to, že vznikla z jezuitské akademie, jejíž status stvrdil král Štěpán Báthory, i na to, že navazovala na slavnou univerzitu z doby romantismu, kterou ruská vláda uzavřela po polském povstání v roce 1831. Této univerzitě vděčím za tak mnohé, že by ode mne bylo černým nevděkem, kdybych se necítil být loajální k jejím profesorům. Likvidace této univerzity v roce 1939 administrativním zásahem předválečné litevské vlády představovala podle mne vážný omyl. Přitom právě prostředí profesorů této univerzity udržovalo vazby s tradicí velkoknižectví a stavělo se proti polskému nacionalismu, pro který bylo Vilno jednoduše součástí Polska. V tomto případě se abstraktní záměr město co nejrychleji politevštit dostával do příkrého rozporu s organickým rytmem města jako mnohojazyčné mozaiky. Kdyby univerzita mohla dále existovat, určitě by přispěla k duchovní integraci Vilna s celou Litvou tím, že by povzbuzovala litevský patriotismus. Toto „kdyby“ pochopitelně ztrácí svůj význam tváří v tvář událostem, které záhy nastaly, jinými slovy sovětské okupaci.

Mohu se domýšlet, že Günter Grass pokaždé, když přijížděl do Gdaňsku, cítil totéž co já ve Vilnu, neboť to je jeho město, a zároveň není. A myslím si, že polští literáti žijící v Gdaňsku a píšící o tomto městě byli pro něj něčím podobným jako litevští literáti tady ve Vilnu. V naší části Evropy se život mnoha lidí změnil v důsledku masových přesunů obyvatel, které nastaly na konci války. Na základě Stalina rozhodnutí bylo Polsko posunuto na západ a byla vyhnána veškerá německá populace z celých velkých měst, z Gdaňsku, z Vratislavi, ze Štětína. Do domů a bytů, pokud nebyly zničeny, byli nastěhováni vyhnanci z východu, z Vilna a ze Lvova. Stačí jen trochu představitosti a soucítění, abychom si dokázali představit a uvědomit výjimečnost a dramatickost tohoto násilného stěhování v podobných dimenzích, dosud nepoznaných, kam až sahá lidská paměť. Od té doby uplynulo půl století, a přesto i nadále neseme psychologické následky, které

pro nás, čerstvě poučené zkušenostmi Bosny a Kosova, nesly všechny známky etnické čistky.

Jako člověk sledující polskou literaturu jsem v poezii i v próze zaznamenal, jak dlouho přetrvává trauma vyhnání z rodných míst, i když jde o místa pouze připomínaná rodiči nebo prarodiči. Zároveň se však objevuje fenomén, který lze velice obtížně teoreticky uchopit, fenomén složitý a pocitově rozpolcený. Jde o pokus nalézt vlastní kořeny navázáním kontaktu s myšlením lidí z minulosti, kteří procházeli stejnými ulicemi jako my. Polák v Gdaňsku se například

Ludomir Sleńdziński: *Oratorium*, 1945

ocítá tváří v tvář německé kultuře, která se tu navrstvovala v průběhu staletí a která je přítomna v každém architektonickém detailu. Je jen dobré, je-li cititelem Schopenhauera, protože může filozofův rodný dům zvolit za magnetickou střelku ve svém kompasu, který ho provede minulostí. Anebo si také, jak to učinil Stefan Chwin v románu *Hanemann*, může představit pasažéry poslední lodi opouštějící německý Gdaňsk, již potopila sovětská ponorka.

ŽALOPĚV

Minulost, o níž jsem hovořil hned na úvod, ona minulost, která se na každém kroku připomíná starými kameny Gdaňsku nebo Vilna, se dožaduje pomoci naší empatie, jinými slovy naší pravdomluvnosti, když přemýšlíme a píšeme o tom, co bylo. Usnadnilo to zánik komunistického Polska, které s oblibou užívalo propagandistické slogany o „věčně polských znovuzískaných zemích“. Poláci, kteří si říkají Gdaňšťané nebo Vratisla-

vané, neboť v těchto městech prožili své dětství a mládí, se již nepokoušejí nic odůvodňovat a podle všeho se učí účtět k dědictví. A tohoto dědictví se jim dostalo prací mnoha německých generací.

Nevím, co si dnes myslí vilenští Litevci, a v první řadě jejich básníci a prozaici. Pomineme-li nepočtené výjimky, jsou zde jako přistěhovalci, a proto se nemožnou vyhnout kladení si určitých otázek, týkajících se vlastní identity. Záměrně se teď dotýkám velice drastické věci. Sentimentální patriotismus jim velí radovat se a triumfovat, neboť bylo získáno zpět staré hlavní město Litvy. Pátrají rovněž po stopách litevskosti, které se zachovaly pod nánosy polonizace, a chlubí se litevským původem architekta Gucewicze. Přitom nemožnou zároveň nevdědět, že jde jenom o povrch, veřejně prospěšná slova, a že se každý z nich musí v sobě samotném vyrovnávat s mnohem obtížnějším problémem: jak uznat celé to dědictví za své, jak se zapojit do řetězce generací, které po sobě následovaly v tomto městě. To se může naplnit pouze hledáním pravdy, a to nejenom hledáním pravdy o datech a o událostech, ale emociální pravdy jednotlivých lidí, kteří tu žili. Testem toho všeho by pak byla schopnost empatie a díky ní by někdo mohl, dejme tomu, napsat životopis některého z pravoslavných kupců ze 16. století nebo někoho z členů zednářské lóže Horlivý Litevec z roku 1820.

A na závěr si dovoluji uvést příklad, který názorně ukazuje, jak obtížné je proniknout k pravdě, jde-li o cizí pravdu, o pravdu jiného člověka. Chci připomenout vynikající obraz, který namaloval vilenský malíř. Ludomir Sleńdziński byl jedním z nejznámějších umělců v meziválečném Vilnu. Učil kreslení na mé škole, potom měl ateliér na univerzitě. Byl to rodilý Vileňan, syn z malířské dynastie – malíři byli jeho otec i děd. Když Sleńdziński opouštěl v roce 1945 Vilno, namaloval trochu idealizovaný portrét města jako férie kostelních věží a oblaků. Nazval ho *Oratorium*. Obraz vlastní Galerie Sleńdzińských v Białystoku. Já bych *Oratorium* označil jako oslavný hymnus na počest krásy vilenské architektury a zároveň jako žalopěv. A tento lament vyhnance také navždy zůstane zasazen do dějin města i tehdy, kdy si už nikdo nebude pamatovat dělení na vítěze a poražené.

(Z polského originálu otištěného v časopise Plus-Minus, Varšava, říjen 2000, přeložil Josef Mlejnek.)

ŠTETL A MODERNÍ TECHNOLOGIE

O newyorském obchodě B&H Photo Video

Každé ráno, kromě soboty, zastaví na rušné ulici na Manhattanu ve čtvrti Hell's Kitchen autobus plný mužů s pejzy a plnovousem, z kalhot jim vlají cicit, na hlavě mají klobouk či jarmulku a někteří spolu mluví jidiš. Nesmějí ani do synagogy, ani do ješivy. Pracují v jednom z největších a nejslavnějších obchodů s foto a video technikou na světě – v B&H Photo Video.

Obchod B&H byl založen v roce 1973 na Warren Street ve čtvrti Tribeca, a ač se traduje, že zkratka v názvu znamená „beards & hats“ (plnovousy & klobouky), ve skutečnosti představuje iniciály svých majitelů Blimie a Hermana Schreiberových. Ke konci 70. let se obchod přesunul do větších prostor na 17. ulici mezi Šestou a Sedmou avenue v té době již známé jako „photo district“ a majitelé začali rozšiřovat své služby a sortiment zboží. Na současné místo na rohu Deváté avenue a 34. ulice se obchod B&H přestěhoval v roce 1997 a disponuje tu prodejní plochou 6500 m². V přízemí návštěvník nalezne vše od osvětlovací techniky, dalekohledů, audio a video vybavení či temné komory po počítače, tablety, televizory či

dvou městeček ve státě New York, proslulých svými chasidskými rezidenty – Monsey a Kiryas Joel (pojmenovaném po satmarském rabim Joelu Teitelbaumovi).

Obchod je veden ve velmi tradičním duchu, což s sebou nese určité problémy. Vedení B&H už několikrát čelilo soudním obviněním z údajné rasové a genderové diskriminace, ale současně si řada nežidovských zaměstnanců pochvaluje, že mají zvláštní dovolenou během židovských svátků. Obchod, včetně internetového, zavírá v pátek odpoledne a otevře až po šabatu, resp. v neděli ráno. Během svátků Pesach a Sukot je zavřeno.

B&H milují jak profesionální, tak amatérští fotografové. Nikde jinde totiž nemají tak nízké ceny a tak velký sortiment, navíc dostupný téměř okamžitě. Na obchod se

internetový obchod umožňující B&H expandovat do zahraničí.

B&H je rájem pro fotografy a filmaře nejen kvůli nejen kvůli nabídce zboží. Svou popularitu si udržuje i díky B&H Event Space, sálu, kde se konají přednášky předních fotografů a expertů pro odbornou i širokou veřejnost, od začátečníků po nejpokročilejší. Společnost také podporuje talentované studenty a sponzoruje různé stipendijní programy. Ve spo-

Obchod B&H Photo Video na rohu Deváté avenue a 34. ulice.

lupráci s New York Film Academy se např. podílí na workshopu B&H Film Makers Master Class.

ZBOŽÍ NA HORSKÉ DRÁZE

Obchod má velmi specifickou atmosféru, díky níž se stal (podobně jako Katz's Delicatessen) newyorskou legendou. Denně sem přijde kolem 3500 zákazníků. Už vybírat a objednávat zboží tu je zážitek: V patřičném oddělení se návštěvníka ujme prodáváč, často s pejzy a kípou a hlavně s velkým přehledem o nejnovějších trendech a technologiích a s vlastní zkušeností s fotografováním, který dokonale poradí najít to správné a ne nutně dražší zboží. Zaměstnanci nemají za prodej provizi a jedním z důvodů je obchodní politika B&H – není důležité prodat za každou cenu, ale to, aby byl zákazník spokojen. Když si něco vyberete, nedostanete zboží do košíku. Prodáváč vyplní v počítači objednávkový formulář a zákazník dostane papírový útržek. Zatímco zboží putuje po speciálním běžícím pásu umístěném u stropu, podobném horské dráze na Coney Islandu, do oddělení výdeje, mírně omámený zákazník se může ještě v klidu porozhlédnout po obchodě a teprve pak pokračuje k pokladně. (Pro bližší představu se podívejte na video www.bhphotovideo.com.)

TEXT A FOTO PAVLÍNA SCHULTZ

Nemusí se vždy něco prodat, ale očividně se to stává...

mp3 přehrávače. V prvním patře pak všechno, co souvisí s digitální fotografií.

O SVÁTCÍCH JE ZAVŘENO

V současné době má více než 1500 zaměstnanců, většinou satmarských chasidů ze

prý obrátila i NASA, aby v něm nakoupila speciální objektivy pro fotografování vesmíru. Kamenný obchod představuje pouze 30 procent tržeb. V brooklynském Navy Yard ve Williamsburgu se nachází sklad o rozloze 60 000 m², který je zázemím pro

KOUZLO ŽIVÉ DUŠE

V nakladatelství Sefer vychází Židovský bestiář Marka Podwala

Svět zvířecí říše má v židovském povědomí hluboké kořeny, které bezpochyby sahají až k majestátnímu vyprávění o stvoření: „Bůh řekl: ‚Hemžete se, vody, hemžením živé duše a ptactvo ať poletuje nad zemí na nebeské klenbě!‘“ „Bůh řekl: ‚Vyved', země, živou duši všeho druhu, dobytek a plazy a zemskou zvěř každého druhu!‘, a tak se stalo.“ (1M 1, 20, 24) Židovský bestiář by mohl klidně začít od hebrejské Bible, která oplývá zvířecími prvky – vzpomeňme na hada v zahradě Eden, na šelmy a ptáky, kteří se plaví s Noemem na arše, na Bilámovu mluvící oslici, na červenou jalovici, na Judu jako mladého lva, na leoparda (z Izajášova vznešeného proroctví), který ulehne vedle kůzlete, na neuvěřitelné suchozemské a mořské tvory, jež popisuje Kniha Jób, či na mravence, od kterého si má vzít poučení pecivál. Sedm z dvanácti izraelských kmenů představují zvířecí symboly.

Další bohatou zásobu zvířecích příběhů

lze nalézt v talmudické a midrašické literatuře, v níž jsou zvířata součástí různých morálních poučení. (Například podle Midraše svěřil Hospodin Mojžíšovi vedení lidského stáda, Izraele, teprve poté, co se prorok zachoval laskavě k jehněti.) Také v židovských legendách a folkloru vystupuje řada fantastických tvorů, mimo jiné ziz, šamir nebo tachaš. Bývají stvoření (stejně jako někteří obyčejnější obyvatelé zvířecího světa) proto, aby vykonali určitý úkol, jež jim svěří Hospodin.

Tato skutečná i vymyšlená zvířata mě inspirovala a z široké škály tradičních židovských pramenů jsem si vybral třicet tvorů, které jsem nakreslil a napsal k nim krátký text. Jsou mezi nimi ptáci, ryby, dobytek, plazi i šelmy – jako zástupci rozmanité a nád-

BEHEMOT

Podle židovské legendy stvořil Svätý, budiž požeňán, největší zvíře žijící na zemi zvané behemot v šestý den stvoření. Udělal ho z hlíny a jen pro jediný účel – aby na konci dnů bylo jeho maso podáváno jako lahůdka na mesiášské hostině.

Při letním slunovratu na konci měsíce tamuz (tehdy má nejvíce síly) se behemot vztyčí na zadní nohy a vydá hrozivý řev, jenž zní ozvěnou a je tak silný, že ho slyší všechna zvířata na světě. Divoké šelmy se vyděsí, jejich dravost ochabne a po celý rok se krotí a nepronásledují stáda ani hejna.

Podle Knihy Job má behemot „kosti jako bronzové válce, končetiny jako tyče železné. On stojí v čele Božích děl, meč na něj vztáhne jen jeho Stvořitel!“ Den co den se nacpe trávou, která vyrostla na tisíci horách. V letním vedru má takovou žízeň, že jedním douškem vypije více vody, než proteče korytem Jordánu za půl roku. Proto bylo zapotřebí, aby měl vlastní zdroj vody – potok nazvaný Jubal, který proudí přímo z ráje do dendajnské divočiny.

Behemot má neukojitelnou chuť k jídlu, a tak bylo nutné zabránit tomu, aby se rozmnožil; jinak by nastal konec světa. Proto stvořil Hospodin jen jedno takové zvíře.

herné „živé duše“, častého námětu židovské obrazotvornosti.

Zobrazování zvířat má v historii hebrejských knih dlouhou tradici. První známá tištěná ilustrovaná židovská kniha je sbírka středověkých bajek s názvem *Mešal ha-kadmoni* (Staré podobenství). Byla vytištěna roku 1491 ve slavné italské hebrejské tiskárně rodiny Soncinů v Brescii a obsahuje přes osmdesát dřevorytů (s řadou zvířecích výjevů), jež byly okopírovány z obrázků Izáka ben Sa-

huly, který žil ve 13. století. Celkem zahrnuje středověká hebrejská literatura několik sbírek zvířecích příběhů, mj. *Abecedu ben Siry* a *Mišlej šualim* (Liščí bajky). Nelze však říci, že zmíněné knihy spadají do žánru bestiáře, v němž se systematicky (často alegoricky) zobrazují skutečná i bájná zvířata. Židovské texty se spíše blíží jakýmsi Ezopovým bajkám než obrázkovým pojednáním o zvířatech a jejich zvycích, tedy bestiářům.

Během 13. a 14. století dosáhly bestiáře v křesťanském světě takové obliby, že je předčila jen Bible. První bestiář vznikl zřejmě v Alexandrii ve 2. století, byl psán řecky a čerpal z egyptských, řeckých, židovských a indických zdrojů. Jeho autorství není známo, nicméně je připisováno legendární autoritě zvané *Physiologus* (Přírodopisec) a dílo se pod tímto názvem proslavilo. Nejranější obsáhlejší ilustrovaný bestiář pochází z 9. století. Středověké bestiáře byly téměř bez výjimky doprovázeny ilustracemi a spojením textu a obrázků vznikl žánr zvláštního kouzla. V těchto ilustracích se vyskytovala spousta odchylek od skutečného řádu přírody, a jelikož se kopie obrázků začleňovaly do nesčet-

ných středověkých rukopisů, jejich vliv lze vysledovat na kostelních freskách a fasádách po celé Evropě.

Obrázky zvířat se často vyskytovaly i v židovských iluminovaných rukopisech. Jsou na nich oblíbená stvoření zmiňovaná v Bibli, především lev, ale také exotická zvířata, která se k ilustrování hodila kvůli své zdobnosti. Pozornost přitahovala například žirafa, neboť vypadala zvláště a mezi evropskými zvířaty byla vzácná, tedy nikoli proto, že by měla nějaký sym-

bolický význam. Na ilustracích se vyskytuje též zástup podivných hybridů, mezi jinými kočkodraci, ptáci s lidskými hlavami a lvi s orlími křídly. Obrazy exotických zvířat byly věrné originálu spíše výjimečně. Velbloudi vypadali nezdědky jako koně a občas jim chyběl hrb. (Židovští ilustrátoři znali spoustu zvířat jen z obrázků v bestiářích.) A mytologičtí tvorové se kreslili ještě volněji. Například v jednom středověkém španělském židovském rukopise se jednorozec (jehož

některé autority ztotožňují s biblickým tachašem) podobal žirafě, zatímco v italském rukopisu měl tělo jako kůň, na zadních nohou rozdělená kopyta a na předních lví tlapy. Bestiář byl jakousi zvířecí encyklopedií a sloužil také jako kniha křesťanské morálky a náboženských předpisů. Zobrazovaná zvířata symbolizovala určité ctnosti, jako vystříhání se alkoholu nebo cudnost, a tak sloužila k výchově čtenářů. Třeba fénix, pták, původem z egyptského mýtu, který se dokáže znovu zrodit z vlastního popela, se stal křesťanským symbolem vzkříšení. Fénix se objevuje i v židovské tradici, která však jeho nesmrtelnost vnímá jako od-

měnu za to, že odmítl pojmout ze zakázaného ovoce, které Eva nabízela všem tvorům v ráji. Iluminace v židovských rukopisech se nicméně v zásadě neliší od křesťanských bestiářů, z nichž byly obrázky často kopírovány (narážíme tak na kulturní fenomén, který nám během staletí poskytuje řadu dobrých i špatných příkladů). Co se týče samotného fénixe v židovské tradici, odvozuje se z apokryfní Knihy

Henochovy, v níž je tento pták popsán jako tvor nachové barvy s hlavou krokodýla, lvíma nohama a lvím ocasem a s dvanácti křídly. Ovšem v židovských středověkých rukopisech a tištěných knihách vypadá fénix prostě jako pták na hořící hranici, tedy podobně, jako ho zobrazovala křesťanská literatura.

V následujících kresbách jsem se takových kulturních „výpůjček“ zdržel, i když tuto praxi historie povoluje. Sna-

spatřilo jen pár jedinců, jsem zachytil pouze jedno pero, jak se snáší k zemi.

Jako každý správný židovský bestiář obsahuje tato sbírka i zvířata, která se poprvé objevují v Písmu (a vystupují též v židovských legendách a folkloru): holubici a havrana z archy Noemovy, berana, který byl obětován místo Izáka na oltáři, zlatého býčka, kozla pro Azazela, Jonášovu velrybu a další. Behemot, jehož popis v Knize Jób naznačuje, že se jedná o skutečné zvíře, pravděpodobně hrocha, se objevuje v mytické roušce a stejně jsem zobrazil leviatana, další ohromný zázrak přírody, o němž se zmiňuje Kniha Jób.

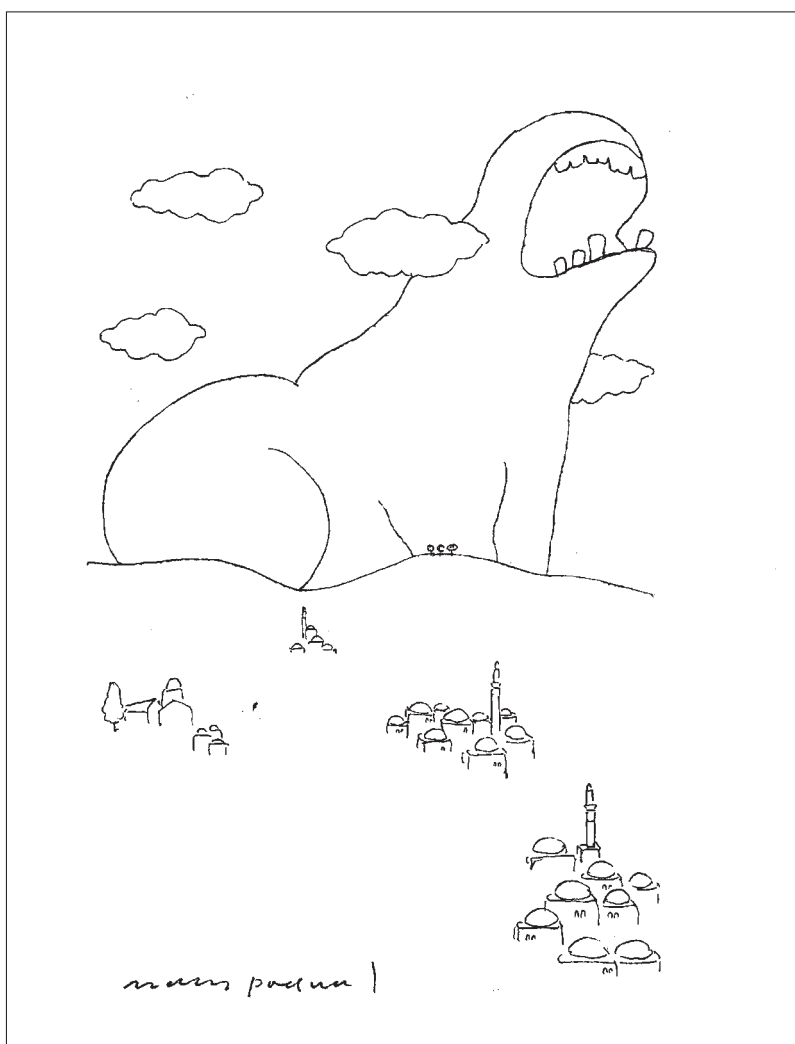
Tato stvoření po celá staletí obohacovala židovskou představivost. Doufám, že jejich nové ztělesnění, které jsem pro české čtenáře oproti původnímu vydání rozšířil, prastaré kouzlo „živé duše“ zachová.

MARK PODWAL

V půli února vydává nakladatelství Sefer další titul. Tentokrát potěší nejen dospělé, ale i děti: jedná se o *Židovský bestiář* newyorského malíře Marka Podwala, který dle židovských pramenů nakreslil třicet tvorů (ptáky, ryby, dobytek, plazy i šelmy, zvířata skutečná i bájná) a tyto černobílé kresby do-

provodil krátkými texty o poslání jednotlivých zvířat v židovské historii. Knihu opatřil úvodem o osobitě žánru bestiáře v křesťanské a židovské tradici (jeho předmluvu spolu s ukázkou textu přetiskujeme). *Židovský bestiář* má 88 stran, pevnou vazbu, graficky jej upravila Markéta Jelenová a z angličtiny přeložila Alice Marxová.

Doporučená cena je 190 Kč, v redakci *Roš chodeš* stojí kniha 140 Kč.

žil jsem se vytvořit ilustrovaný bestiář v rámci přísné židovského kontextu. Stvoření, jejichž podoba je v přírodě známa, zobrazuji podle atributu, který jim připisují židovské legendy, nebo ve vztahu k příběhům, v nichž se objevují. A tak pavouk hraje na harfu krále Davida, „zbožný“ čáp se modlí s modlitebními řemínky, opovrhované prase je vyobrazeno jen jako vlastní stín a z bájného zize, největšího ze všech ptáků, jehož

PO MĚSÍCI A HVĚZDÁCH...

Vzpomínky Evy Haymanové

Poetický název knihy (*By the Moon and the Stars*), která vznikla z komentovaných výňatků z autorčiných deníků, vyjadřuje způsob, jakým malá Eva „posílala“ své zážitky a vzpomínky rodičům z anglického exilu. Eva Haymanová byla starší sestra Věry Gissingové (autorky známé knihy *Perličky dětství*, česky Odeon, Praha 1992). Narodila se na počátku roku 1924 v Čelákovících, zemřela roku 2013 v Aucklandu na Novém Zélandu. V Aucklandu též její vzpomínky roku 1992 vyšly. V roce 2014 se obě sestry, za svobodna Diamantovy, staly čestnými občankami rodného města. Jménem zesnulé Evy převzal čestné občanství v Čelákovících 28. října její syn Simon Hayman, Věře je předali představitelé města v březnu 2015 u ní doma v Anglii.

Z ČELÁKOVIC DO ANGLIE

Podobně jako mnozí Židé i Diamantovi se domnívali, že před nacistickou perzekucí je ochrání konverze: zvolili si, nejspíše pro její liberální postoj, církev československou a několik měsíců před okupací přijali křest v místním Husově sboru. Pozdější vzpomínky na tento obřad, stejně jako zápisy v deníku o účasti na školních bohoslužbách v Anglii, ukazují na autorčinu silnou víru, z níž evidentně čerpala posilu také v nelehkých letech dospívání. (Dokládá to i rituál před usnutím, který si Eva v Anglii vytvořila; uzavírala ho vroucí modlitbou: „Nikdy před tím jsem se tak intenzivně nemodlila – Bože, slyšíš mě? Uvědomuji si, jaká je útěcha, věřit v Tebe.“)

Obě děvčata odjela 29. června 1939 posledním z vlaků, které z Prahy vypravil Nicholas Winton, do Anglie dorazila 1. července. Zážitky z Anglie psala Eva česky do deníku, který byl určen pro rodiče – aby si později mohli přečíst, jak jejich dcera žila. Byl to její druhý deník – první si psala už dříve doma.

Po příjezdu do Londýna byly sestry rozděleny: Eva se stala žačkou internátní Sandecotes School v Parkstone v hrabství Dorset, Věry se ujala paní Rainfordová z Liverpoolu.

O postupném zhoršování situace doma se Eva dovídala z řídoucích dopisů jen v náznacích. O perzekuci Židů v protektorátu četla v českém tisku vydávaném v Anglii, stále si však myslela, že rodičům se vede, v rámci možností, celkem

snesitelně. V květnu 1940 se však z psaní, poslaného oklikou, přes Holandsko, dozvídá o problémech doma (otec přišel o svůj podnik) a začíná se o rodiče bát. Na podzim roku 1941 úspěšně ukončila školní docházku a rozhodla se, vedena svým vlastenectvím, pro dráhu ošetřovatelky. Nejprve působila jako pomocná učitelka v mateřské školce, odtamtud odešla do nemocnice v Poole, kde získávala praktické i teoretické znalosti pro zvolené povolání.

V roce 1943 se dověděla, že rodiče jsou v Terezíně – po zbytek války však doufala, že tam žijí asi tak, jak to ukazoval ně-

V této ulici čp. 109 se sestry Diamantovy narodily. Foto z roku 1935.

mecký propagační film *Hitler daroval Židům město*. Plnou pravdu o jejich utrpení se dověděla až po válce, v Praze. Z blízkých přežila jen matčina sestra Berta.

Eva Diamantová se do Prahy vrátila roku 1945 jen na čtyři měsíce; pak ji požádali, aby doprovázela 200 českých dětí na ozdravný pobyt do Anglie. Zpět se už kvůli politickým poměrům v ČSR nevrátila. V londýnské nemocnici absolvovala kurz pro porodní asistentky; potkala tam mladého medika, vzali se a měli dvě děti. Po sedmi letech odjela rodina na Nový Zéland.

Ačkoli by knize Evy Haymanové prospěla redukce textu i vysvětlujících komentářů, velmi dobře zachycuje problémy mladé dívky, dospívající bez rodičů. Dokládá také velké zaujetí anglických pěstounských rodin, jež přijaly cizí děti a navzdory počáteční jazykové bariéře se

jim snažily všestranně, nejen materiálně, pomoci a vytvořit příjemné prostředí.

RODNÉ MĚSTO

V Čelákovících žilo vždycky málo Židů (např. v roce 1930 jich bylo jen 19), proto zde nebyla synagoga ani hřbitov – nejbližší náboženská obec se nacházela v Brandýse nad Labem. Karel Diamant, otec Evy a Věry, byl v roce 1935 a 1938 zvolen důvěrníkem a zároveň členem rozšířeného představenstva této obce. V době Evina mládí obstarával výuku náboženství pro děti ze tří židovských rodin rabín, který přijížděl z Prahy.

Dům, v němž sestry vyrůstaly, měl od roku 1860 židovské majitele; Karel Diamant s manželkou ho koupili v roce 1927, koncem roku 1936 ho prodali Okresní hos-

podářské záložně v Brandýse nad Labem, ale žili v něm do roku 1942, respektive 1943. V roce 1953 přešel dům do majetku Státní spořitelny, poté MNV Čelákovice, od roku 1992 patřil městu a postupně chátral. Nakonec byl stržen a na jeho místě vznikla novostavba, která nese název rodiny Diamantů. Na průčelí je pamětní deska, připomínající, že v dřívějším domě žily sestry Diamantovy. Dům byl slavnostně otevřen 28. září 2002 za účasti obou sester. Následujícího dne se konala v městském muzeu beseda s Evou i Věrou a autogramiáda knihy *Perlička dětství*. Trvalou připomínkou životního příběhu obou sester je tedy kromě této úspěšné knihy i čelákovický dům U Diamantů.

(Autor děkuje Městskému muzeu v Čelákovících a jeho řediteli Davidu Eisnerovi za zapůjčení knihy a pomoc při získávání podkladů.)

JAN DEHNER

IZRAEL: Noví Palestinci...

Je užitečné se vrátit ke starším zprávám. Nejde jen o jejich doplnění, ale o celý širší kontext. Takový návrat v čase nabídl hned počátek ledna, když Izrael oznámil, že jeho úřady nejen dopadly, ale již i obvinily pachatele odpudivé vraždy z konce loňského července.

Pro připomenutí. V noci z 30. na 31. července byla v palestinské vesnici Duma na Západním břehu napadena rodina Davábšů. Útočníci nejprve posprejovali její dům a pak do něj hodili zápalné láhve. Výsledek: tři mrtví (rodiče a osmnáctiměsíční Alí) a jeden těžce popálený chlapec. Od počátku bylo zjevné, že jde o dílo židovské teroristické skupiny. O zločin, který připomínal český případ z dubna 2009, kdy ve Vítkově teroristé zapálili byt rodiny Sivákových (a malá Natálie sice vyvázla životem, ale zůstane trvale poznamenána). Jenže až v lednu vyšly najevo přesné informace.

Hlavním obviněným je Amiram Ben Uliel (21), sám otec malé dcerky, tudíž i člověk, který by měl mít pro děti pochopení. Asi jen pro některé. Ale zásadní je, že se k činu přiznal. S ním jsou obviněni Jinnon Reuveni (20) a dva mladiství. Ale v pozadí

je širší okruh lidí tvořících židovské teroristické podzemí – nejspíše ke stovce stoupenců a tisícovce sympatizantů.

Ten případ není tak výrazný jen kvůli dopadeným pachatelům, ale hlavně pro kontext. Vyšetřování poprvé ukázalo v plném světle „mládež z kopců“ (*gívonim* či *hilltoppers*), jak si říkají. Těmi kopcí jsou míněny ilegální malé osady sestavené z karavanů na vrcholcích kopců v Judeji. Jak píše *Jediot achronot*, jsou to ideologičtí poblouznění ve věku 15–24 let neznávající Stát Izrael a žijící mesianistickou představou obnovení židovského království v Judeji, k čemuž je prý nutné vytěsnit z těchto území veškerou nežidovskou přítomnost.

To by samo o sobě ještě nestálo za pozornost kontrarozvědky Šin Bet. Ale řada teroristických činů (zapalování mešit i křesťanských kostelů), jež vyvrcholila brutální červencovou vraždou, dala tomu

blouznění nebezpečný rozměr. A stát přitvrdil. Proti židovským teroristům začal používat stejné metody – třeba administrativní vazbu a tvrdé výslechy, které rodiny i advokáti obviněných považují za mučení – jako proti teroristům palestinským.

Tu změnu zaštitil sám premiér Netanjahu a využil ji k argumentu: „My náš teror stíháme, zatímco palestinská samospráva platí teroristům mzdy a pojmenovává po nich ulice.“ Ba i ministr vzdělání Naftali Benet, považovaný levicí málem za fašouna, prohlásil bez vyčkáček: „Teror je teror.“

NETUŠÍME, KAM MÍŘÍ

Teror a přístup k němu prochází změnou i na palestinské straně. Proslavil *Rech* už psal o „intifádě nožů“, která trvá od 13.

Noví Palestinci v akci. Foto archiv.

září. Ale Ben Caspit na webu Al-Monitor rozebírá její společenské pozadí a fenomén „nových Palestinců“. Tak se v bezpečnostních službách Izraele říká generaci Palestinců (de facto vrstevníkům „mládeže z kopců“), z níž se rekrutují pachatelé překvapivých útoků nožem, střelnou zbraní či osobním autem. Caspit vychází z rozhovorů s úředníky bezpečnosti, kteří se ovšem rozpovídají jen pod podmínkou anonymity. A říkají zhruba toto.

Izrael tuto skupinu nedokáže definovat, charakterizovat, natož kontrolovat. „Je to sociální fenomén, snad dokonce mentální,“ říká vysoký úředník bezpečnosti. Jisté je, že jsou to mladí lidé, tak mladí, že ani nepamatují druhou intifádu (byli tříletí až pětiletí). „Nový Palestinec či Palestinka“ nosí módní džíny, trička, v kapse chytrý telefon, na uších sluchátka, kolem krku keřfju a v ruce kámen. Vzteká se, vzdoruje

autoritám, nikomu nic nedluží a neuznává žádnou hierarchii – rodiče, učitele, policii, vesnické starší ani vlastní klan. Má slušné vzdělání, ale po absolvování vysoké školy na Západním břehu ho neuplatní, neboť samospráva tam fungující infrastrukturu nevybudovala. Přinejlepším získá pracovní povolení v Izraeli a se svým bakalářským diplomem tam v hospodě myje nádobí.

I proto se „nový Palestinec“ stává zatcem narativu o izraelské okupaci, je otevřený konspiračním teoriím o Izraeli, jež šíří „arabská ulice“, a tím si dále posiluje svůj vztek. A takových je prý jen na Západním břehu asi 800 000. Oni jsou motorem současné vlny teroru.

Bezpečnostní experti přiznávají, že plán řešení neexistuje: „Máme tu 800 000 mladých, kteří někam míří, ale my netušíme kam. Ani oni to přesně nevědí. Mluvíme o atmosféře, o náladě, a dokud ta se ne-

změní, nehme se z místa.“ Defétismu vůči této vlně teroru podléhá i vysoký diplomat: „Zmizí tak náhle, jak se objevila. Ale my nevíme, zda se to skutečně stane ani kdy se tak stane.“

TMÁŘI A OSVĚTÁŘI

„Teror je teror,“ tvrdí nekompromisně ministr Benet, ale cosi porovnávat lze. V *Jediot achronot*

not to ukazuje Ben-Dror Jemini na společenské podpoře násilí. Teror „mládeže z kopců“ podporují jen promile Židů, kdežto „intifádu nožů“ podporují dvě třetiny Palestinců. Dokonce i prezident Abbás ji označil za „oprávněný hněv lidu“. Zavraždí-li židovský terorista Palestince, drtivá většina Izraelců to odsoudí. Zavraždí-li arabský terorista Žida, na palestinských ulicích se rozdávají bonbony.

I proto Jeminimu vadí matení pojmů. Říká-li někdo, že židovský teror (ve stylu „mládeže z kopců“) podněcuje teror palestinský, pokládá se to za osvícený a pokrokový náhled. Ale vezme-li to někdo obráceně a řekne, že palestinský teror podněcuje ten židovský (odplatu ve stylu „mládeže z kopců“), pokládá se to za náhled tmářský a zpátečnický.

Ve skutečnosti jsou tmářské a zpátečnické oba dva, tvrdí Jemini.

ZBYNĚK PETRÁČEK

ZADLUŽENÝ ŽIŽKA ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Příznivci fotbalového klubu Olympique de Marseille vyrazili na pohárový zápas proti Montpellieru v jarmulkách. Vyslyšeli tak výzvy řady židovských organizací, aby tímto krokem demonstrovali podporu učitelů, který byl v ulicích města napaden tureckým Kurdem jen proto, že měl na hlavě tuto typickou čepičku. A k vidění byly i jarmulky v klubových barvách. (zpravy.rozhlas.cz, 21. 1.) ■■ Učitelka třeštské základní školy Helena Štumarová se opět pustila do bádání po zmizelých třeštských Židech. Společně se současnými i bývalými žáky místní základní školy dala dohromady druhý díl knihy s názvem *Po stopách zmizelých sousedů II*. První díl vyšel v roce 2013. „Příběhy z první knihy se nám podařilo v některých případech dokončit, některé rozšířit a objevili jsme nové. Například se v nové knize objeví vzpomínky Ireny Murray Žantovské na rodinu Krausových nebo vyprávění o projektu Zmizelí sousedé ve Velkém Beranově, které nastartovalo velký příběh JUDITY Matyášové o dětech zachráněných transporty do Dánska,“ uvedla Helena Štumarová. (Jihlavský deník, 21.1.) ■■ Narodili se v Americe, jsou americkými občany, ale v jejich žilách díky předkům kolovala (a koluje) česká či slovenská krev. Takových hvězd se v Hollywoodu objevila řada. Například herec a tanečník Fred Astaire, miláček Ameriky, jenž měl české prarodiče. Jeho babička Lucie Hellerová a dědeček Salomon Stefan Austerlitz byli čeští Židé. Při

vyslovení jména herece Ashtona Kutchera, který se proslavil především věkově nerovným sňatkem s herečkou Demi Mooreovou, asi každého Čecha napadne,

jestli mezi jeho předky nebyl pravý český Kučera. A byl: pradědeček se jmenoval Jan Kučera a z české kotlíny zamířil do Ameriky v roce 1877. Československé předky má také hvězda filmu *Půlnoční kovboj* a otec Angeliny Jolie Jon Voight, jeho pradědeček George Voytko se narodil na Slovensku. Z Čech pocházela

i babička Petera Falka, který se proslavil jako poručík Columbo. Domácí příznavice seriálu *Teorie velkého třesku* možná překvapí, že i v žilách Mayim Bialikové, která hraje Amy Farrah Fawlerovou, koluje československá krev (její prarodiče utekli do Ameriky před holokaustem), referuje časopis Květy. (21.1.) ■■ Cimbuří, věžičky, postranní okénka. Wortnerův dům v ulici U Černé věže v Českých Budějovicích působí jako pevnost. Ulice U Černé věže se původně jmenovala Židovská.

Byla privilegiem Jana Lucemburského určená Židům. V prvních písemných pramenech se můžeme dočíst, že tu dokonce stála synagoga. Kolem roku 1500 už zde bylo třináct židovských domů a asi sto členů židovské obce. Svůj současný název získal dům po roce 1860, kdy jej koupila a zvelebila rodina Wortnerova. Říká se mu ale také Žižkův dům. K tomu se vztahuje taková dost pikantní událost. Existuje dochovaná smlouva o půjčce z 3. dubna 1378, v níž je uvedeno, že si Jan Žižka z Trocnova půjčil peníze od dvou Židovek. A protože se úpis zachoval, znamená to, že dluh asi nebyl nikdy splacen. Neví se sice, jestli se Žižka zadlužil přímo v tomto

domě, ale patrně to bylo v této ulici, informoval posluchače web Rozhlas.cz/cb. (17. 1.) ■■ Před více než 20 lety, v listopadu 1995, byly vydány první dva

svazky *Terezínských pamětních knih*, které poprvé přinesly seznam obětí holokaustu z českých zemí. Další dvě knihy, mapující osudy rakouských a německých Židů, kteří žili v Terezíně, vyšly v letech 2000 a 2005. Dohromady obsahují přes 80 tisíc jmen. „Když ta kniha vyšla, brali jsme to až s posvátnou úctou,“ řekla

Dagmar Lieblová, předsedkyně Terezínské iniciativy, která přežila Osvětim. (LN 14. 1.) ■■ Ministr Zaořálek jednal s evropskou koordinátorkou pro boj s antisemitismem Katharinou Von Schnurbein a poté se veřejně vyslovil proti antisemitismu. To je velmi správný přístup a dodejme ještě, že Česká republika je velmi solidní partner a spojencem Izraele a vůči palestínské samosprávě zastává

rezervované stanovisko. Potenciálním zdrojem antisemitismu je ovšem firma paní Von Schnurbein. Evropská komise nepokrytě podporuje palestínské genocidní snahy. Bez evropských peněz by se palestínská samospráva zhroutila, evropské peníze financují výchovu palestínských dětí k vraždě. „Ne-

dávné rozhodnutí o označování židovských výrobků už je jen třešnička na tomto ohavném dortu. Výsledek je takový, že kupříkladu z Francie Židé emigrují do Izraele – do země, kde jsou atentáty na denním pořádku. Proč asi? Protože Izraelský stát se rázně a efektivně proti hrozbám staví slovem i zbraní, kdežto evropské instituce jen žvaní. S přílivem muslimů do Evropy poroste antisemitismus, to je jednoduchá aritmetika.“ (Ondřej Neff, Neviditelnýpety.cz 14. 1.)

■ Ojedinělá fotografická výstava *Zrnka písku*, která probíhá v Národním technickém muzeu v Praze, představuje Orient, jak ho viděli nejprve zahraniční, posléze i čeští dobrodruzi, cestovatelé a vědci v letech 1854–1958. Nejstarší fotografie, která je na výstavě *Zrnka písku* představena, zobrazuje Getsemanskou zahradu v Jeruzalémě. Je to jeden z nejstarších snímků daného místa vůbec. Autorem fotografie z roku 1854 je Mendel Diness, který se do dějin zapsal jako „první židovský fotograf Jeruzaléma“. Historickým paradoxem zůstává, že tento rodák z Oděsy o pár let později konvertoval ke křesťanství, načež se s ním rozvedla manželka a jeruzalémská Židé bojkotovali jeho hodinářský obchod, takže mu nezbývalo nic jiného než emigrovat do Spojených států, kde se usadil a stal se knězem. (LN 14. 11.).

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Dne **28. února** uplyne **190 let** od narození pražského rodáka, lékaře, podnikatele a významné osobnosti města St. Louis **WILLIAMA TAUSSIGA** (zemřel 10. 7. 1913 v St. Louis). V Praze absolvoval studia medicíny a zajímal se též o chemii. Zřejmě roku 1847 emigroval do USA, po krátkém působení v New Yorku jako chemický analytik se roku 1848 přestěhoval do St. Louis, kde si doplnil vzdělání a otevřel si soukromou lékařskou praxi. Roku 1859 byl zvolen soudcem okresního soudu v St. Louis, po občanské válce na funkci rezignoval. Kromě lékařské praxe se začal věnovat i podnikání. Angažoval se zejména ve výstavbě skoro 2 km dlouhého železničního a silničního mostu Eads Bridge přes Mississippi, který roku 1874 spojil St. Louis s East St. Louis a ve své době byl nejdelším mostem na světě. Dále byl prezidentem Traders Bank a ředitelem North Missouri Railway Company, která podnikala v oblasti železniční dopravy, a později vedl sdružení několika železničních a dopravních společností.

Před **115 lety, 24. února 1901**, se v Praze narodil lékař, vysokoškolský pedagog a publicista **RUDOLF ALTSCHUL** (zemřel 4. 11. 1963 v Saskatoonu). Pocházel z německé židovské rodiny. Po absolvování lékařství na pražské německé univerzitě (1925) studoval postgraduálně v Paříži a v Římě. Po návratu do rodného města se začal věnovat lékařskému výzkumu v histologickém ústavu a vysokoškolské pedagogické činnosti. V roce 1939 se mu podařilo odjet ze země do Ameriky. Působil jako profesor anatomie na Univerzitě v Saskatoonu, posléze se stal vedoucím katedry, byl členem Royal Society of Canada. Je autorem desítek odborných studií, věnoval se hlavně výzkumu a léčbě arteriosklerózy. Jeho osobnost si Saskatchewanská univerzita připomíná vědeckým sympoziem. Vedle medicíny se věnoval i literatuře a fotografování.

Před **75 lety, dne 16. února 1941**, byl v koncentračním táboře Dachau umučen novinář, publicista, esejista, překladatel a osobitý náboženský myslitel **ALFRED FUCHS** (narodil se 23. 6. 1892 v Praze). Po maturitě studoval na Filosofické (na ní získal doktorát), Teologické a Právnické fakultě UK. V letech 1918–1921 vyučoval

na Vyšší průmyslové škole v Moravské Ostravě, krátce ho zaujal sionismus, ale poté se stal stoupencem česko-židovského hnutí, byl jmenován jeho politickým tajemníkem. Roku 1921 konvertoval ke katolictví. A. Fuchs se zprvu věnoval publicistice a překladatelství (z němčiny přeložil např. *Hebrejské melodie* H. Heineho či texty Maxe Broda); přispíval mj. do *Tribuny*, do *Kalendáře českožidovského* (jehož byl i redaktorem), po konverzi do *Lidových listů*, *Křesťanské revue* a řady dalších periodik. V letech 1923–1939 působil jako rada tiskového odboru předsednictva ministerské rady. Roku 1925 se stal

Alfred Fuchs. Foto archiv.

šéfredaktorem listu *Prager Abendblatt*, přispíval též do revue *Přítomnost* aj., přednášel na Svobodné škole politických nauk a na ústavu Studium Catholicum v Praze. Ve 20. a 30. letech napsal desítky článků a publikací, v nichž se zabýval podstatou, posláním a osobnostmi katolické církve ve vztahu k demokracii a státu (mj. *Náboženství a politika; O deseti svatých; Chytrost či moudrost v politice; Demokracie a encykliky*). Alfred

Fuchs patřil k předním a oblíbeným osobnostem prvorepublikové společnosti, přátelil se s Karlem Čapkem a docházel na setkání pátečníků. Byl velkým kritikem totalitních ideologií, a tak byl po okupaci a zřízení protektorátu ohrožen z rasových i politických důvodů. V říjnu 1940 ho zatkl gestapo, posléze byl deportován do Dachau. Jeho ostatky byly potají uloženy na hřbitově na Markétě v Praze-Břevnově a na jeho hrob (nachází se v horní části hřbitova, vpravo, nedaleko kaple) kladou lidé nejen květiny, ale též dle židovského zvyku kamínky.

Už je to **5 let, co 26. února 2011**, zemřel v Praze spisovatel a scenárista, zřejmě nejznámější český autor, jenž se zabýval tematikou šoa, **ARNOŠT LUSTIG** (nar. 21. 12. 1926 v Praze). K jeho nejsilnějším pracím patří ty, které napsal na konci 50. let, a první půli 60. let, v nichž se nejsyrověji projevují Lustigovy autentické zkušenosti vězně koncentračních táborů: povídkové sbírky *Noc a naděje*, *Démanty noci* a *Ulice ztracených bratří* či novely *Můj známý Vili Feld*, *Dita Saxová*, *Transport z ráje* a *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*. Z dalších Lustigových děl té doby jmenujme alespoň povídkovou sbírku *Hořká vůně mandlí* či romány *Bílá bříza na podzim*, *Propast* a *Miláček* o izraelské válce za nezávislost. Řada jeho próz se dočkala i filmového zpracování. **(ra, am)**

GRATIAS AGIT 2015

Jako každoročně udělil ministr zahraničí České republiky cenu Gratias agit lidem, kteří se výrazně a nezištně podílejí na šíření dobrého jména naší republiky v zahraničí a povědomí o jejích dějinách a kultuře. A jako každoročně mezi nimi bylo několik osobností s židovskými kořeny. Připomeňme, že v minulosti dostali například překladatelka a spisovatelka Ruth Bondyová; básník a překladatel Ewald Osers; historička Vilma Iggersová; spisovatel, básník a diplomat Viktor Fischl; válečný veterán Hugo Marom; dramatik Tom Stoppard či předseda Sdružení Židů původem z Československa Nathan Steiner.

Ocenění za rok 2015 získali: pražský rodák (nar. 1926), historik **Jehuda Bauer**, jenž se zásadně zasloužil o zkoumání a připomínku holokaustu. J. Bauer se specializuje na současnou historii zejména na problematiku spojenou s historií šoa, genocidy a antisemitismu, zabývá se různými typy židovského odboje v nacisty okupovaných zemích. Působí v Institutu současného Židovstva Avrahama Harmana a jako vědecký pracovník v jeruzalémském památníku Jad vašem. Patří k zakládajícím editorům *Journal for Holocaust and Genocide Studies* a podílel se na přípravě *Encyklopedie holokaustu* vydané v Jad vašem v roce 1990. Je autorem desítek odborných studií a prací, v češtině vyšla jeho kniha *Úvahy o holokaustu*.

Vsetínská rodačka (nar. 1929) paní **Ilse Eichner-Reinerová**, jejíž autentický deník, vydaný česky roku 2008 pod názvem *Očima dítěte*, zachycuje tragické události šoa. Od roku 1947 žije v USA a svou přednáškovou a publikační činností se zasloužila o dokumentování činů v období holokaustu a o zlepšení povědomí o šoa mezi americkými učiteli a studenty.

Rodák ze Sokolova (nar. 1950), bývalý český honorární konzul v Lucembursku **Michal Wittmann**, analytik, finančník a diplomat. Je nositelem několika ocenění (stříbrné medaile Za zásluhy od moldavského ministerstva zahraničí či pamětní stříbrné medaile Jana Masaryka od generálního konzula ČR). V současné době předsedá v Lucembursku krajskému spolku ATSL (Amitiés tchécoslovaques au Luxembourg), který organizuje pro své členy různé kulturní akce. **(am, jb)**

Petr Blažek, Radek Schovánek (ed.)

PŘIKLÁDÁME SEKERU KE KOŘENŮM LŽI

■ V knize jsou poprvé publikovány rozhlasové projevy významného novináře, spisovatele a polistopadového ministra kultury Pavla Tigrida (roz. Schönfelda), které na počátku 50. let přednesl v Rádiu Svobodná Evropa.

Jejich pestrost odráží jeho zakladatelskou roli při vzniku československé redakce v Mnichově. Jsou mezi nimi propagandisticky laděné texty představující její úlohu a program, emotivní projevy vyzývající obyvatele v Československu k odporu proti komunistickému režimu, aktuální komentáře k dobové mezinárodní situaci, ironické poznámky k výrokům komunistických představitelů, satirické rozhlasové pásmo, rozhlasové diskuse s kolegy či nadčasově laděné úvahy o národním osudu. Projevy jsou uvedeny historickou studií o působení Pavla Tigrida v Rádiu Svobodná Evropa.

Kniha obsahuje obrazovou přílohou s dobovými fotografiemi a dokumenty.

Vydalo Centrum pro dokumentaci totalitních režimů v Praze roku 2015. 238 stran, doporučená cena 250 Kč.

Pavel Taussig

ŽIVOT JAKO FILM

■ Kniha o jednom lidském a hereckém osudu, který se začal téměř současně s 20. stoletím, v roce 1901, a skončil se prvního dne posledního měsíce roku 1968. České filmy pro pamětníky s Hugo Haasem v hlavní roli známe z televizních obrazovek všichni. Jeho život po roce 1939, kdy byl coby osoba židovského původu na hodinu vyhozen z Národního divadla, odešel z Čech, zahrál si na Broadwayi, natočil téměř čtyřicet filmů v Hollywoodu a po letech se nakrátko do Prahy vrátil, však již tak známý není. Pavel Taussig, filmový historik a publicista, přináší čtenářům strhující příběh vypovídající nejen o osudových cestách herce, ale i o pohnuté, tragické a kruté době, v níž žil.

Vydalo nakl. Plus v Praze roku 2015. 176 stran, dop. cena 249 Kč.

Milan Hain

HUGO HAAS

A JEHO (AMERICKÉ) FILMY

■ Monografie *Hugo Haas a jeho (americké) filmy* vychází z disertační práce Milana Haina, absolventa filmové vědy na Univerzitě Palackého v Olomouci. Jeho práce těží z pečlivého studia dosud neprobádaných pramenů z amerických a evropských archivů. Kniha odhaluje neznámé kapitoly ze života Huga Haase, charakterizuje jeho „autorský“ produkční styl – Haas byl producent,

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

scenárista, režisér a často i představitel hlavní role, nesl hlavní finanční břemeno každého filmového projektu. V hlavní části své práce Hain představuje jednotlivé snímky z Haasovy produkční a režijní dílny – synopse, scénář, produkční historii a dobové přijetí v tisku. Ve svém bádání autor čerpá z široké řady zdrojů – kromě samotných filmů a jejich scénářů poskytuje informace z materiálů produkčních a distribučních společností, úřední korespondence, Haasových osobních dopisů, dále tlumočí recenze z dobového amerického tisku a svědectví Haasových spolupracovníků (v písemné formě či na základě osobních interview). Kniha je opatřena bohatým obrazovým materiálem.

Vydalo nakl. Casablanca v Praze roku 2015. 376 stran, dop. cena 379 Kč.

PŘEDNÁŠKA

■ Spolek akademiků Židů pořádá spolu s Pražským literárním domem přednášku *Uprehlíci z Blízkého východu, Islámský stát a Evropa*. Koná se **15. února** v 18.00 v sídle PLD (Ječná 11).

DISKUSE V MAISLOVCE

■ Zveze vás na únorovou Diskusi v Maislovce na téma *Dvojitý exil aneb Český Žid doma a v cizině*. Jak se žilo českým Židům, kteří se během komunismu rozhodli opustit Československo? O tom bude s novinářem Petrem Brodem a politologem Alexanderem Tomským hovořit Jan Fingerland. Uskuteční se **23. února** od 18.00 ve velkém sále Židovské radnice.

JAEL HOROWITZ – DOS TIERRAS

■ V únoru vystoupí v Praze Jael Horwitz, pozoruhodná jeruzalémská zpěvačka, která spojuje kulturu Andalusie a Blízkého východu. Její flamenco s dokonalou rovnováhou mezi středovýchodní instrumentací a západním písničkářským stylem vychází z francouzských, argentinských, alžírsko-židovských kořenů jejich předků. Nové představení s názvem *Dos Tierras (Mezi dvěma světy)* uvede **23. února** od 19.30 ve velkém sále Novoměstské radnice. Vstupenky lze rezervovat na adrese www.jmw.cz.

BEZ ZAČÁTKU, BEZ KONCE

Pocta Aleši Veselému (1935–2015)

■ Od **2. do 28. února** potrvá výstava v pražském Muzeu Kampa na památku nedávno zesnulého sochaře a malíře. Svým názvem se symbolicky připojuje k sérii vý-

stav, které Aleš Veselý připravil na podzim loňského roku k oslavám svých osmdesátých narozenin. Výběrem prací, které zabírají časový úsek od počátku 60. let po současnost, předkládá ve zkratce díla, jež patří v umělcově rozsáhlé tvorbě k podstatným a která jsou schopna přiblížit tematický záběh jeho filosoficky zaměřeného umění.

Výstavu doprovodí výňatky z umělcových textů, jež tvoří nedílnou součástí jeho tvorby. Zvolené jsou ty, které se vztahují k tématům některých děl a které návštěvníkovi ozřejmí zaměření jeho úvah a tázání. Expozici připravily Mahulena Nešlehová z Ústavu dějin umění AVČR a asistentka A. Veselého Alena Bartková. Otevřeno denně od 10 do 18 hodin.

DOKUMENT NA SEVER

■ V rámci mezinárodního festivalu filmových dokumentů Jeden svět se vloni v listopadu Bratislavě uskutečnila premiéra českoizraelského snímku *Na sever*. Natočila jej režisérka Nataša Dudinski a představuje příběh skupiny 80 českých židovských teenagerů, kteří odjeli v říjnu 1939 z Prahy do Dánska. Strávili spolu čtyři roky v Dánsku a jen díky tomu se jim podařilo přežít šoa a začít nový vlastní život. Po 70 letech se rozhodli vyprávět svůj příběh.

Autorkou námětu filmu je novinářka Judita Matyášová, která objevila tento zapomenutý příběh v roce 2010. Pátrala po osudech dětí (dnes devadesátiletých pamětnících) po celém světě, jejich příběhy publikovala v knize *Přátelství navzdory Hitlerovi*.

POST BELLUM V IZRAELI

■ Nezisková společnost Post Bellum (www.postbellum.cz) zaznamenává vyprávění pamětníků totalitních režimů. Na zvukových nahrávkách již její pracovníci shromáždili přes 5000 svědectví přeživších šoa, politických vězňů, disidentů, válečných veteránů nebo příslušníků StB (pro *Rch* hovořil o Post Bellum dokumentarista Adam Drda, viz 12/2014). Loni na podzim natáčel Drda spolu s pracovníky Ústavu pro studium totalitních režimů v Izraeli. Zaznamenali vzpomínky jedenadvaceti židovských pamětníků z Česka a Slovenska. Všichni zažili šoa a s každým z nich vznikl téměř tříhodinový rozhovor. A zatímco doposud natáčelo Post Bellum pouze zvukové záznamy, tentokrát přesunuli do Izraele celý filmový štáb.

Výsledky natáčení umístí Post Bellum na svůj web (www.pametnaroda.cz). Pokud se podaří sehnat peníze, dokumentaristé by se na jaře do Izraele vypravili znovu. Uvažuje se také o filmové či knižní podobě židovských příběhů. K projektu se na stránkách *Rch* ještě vrátíme.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1, velký sál)

Káva o čtvrté

■ Ve středu **17. února** přijde na „Kávu“ prof. MUDr. **Luboslav Stárka**, DrSc., nestor české endokrinologie, přední český endokrinolog a mezinárodně uznávaný expert v oblasti steroidních hormonů.

■ Ve čtvrtek **25. února** přijde politolog, filozof a překladatel **Alexander Tomský**.

Kavárna je otevřena od 14.30, debatní setkání začínají vždy v 15.30. Kávu o čtvrté připravuje a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽM V PRAZE**

(Auditorium, Maiselova 15, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, pořady začínají v 18.00 a je na ně volný vstup.

■ 22. 2.: *At the Edge: The „what-now“ of Holocaust Remembrance*. Se snižujícím se počtem pamětníků je třeba promýšlet nové strategie připomínání holokaustu. Přednáška izraelské historičky Florence Isenbergové. V angličtině.

■ 25. 2.: *Židovské motivy v českém hraném filmu: Asimilace Židů ve filmu*. Druhý díl z filmového cyklu Alice Aronové se zaměří na prvorepublikové snímky ze 30. let 20. století, adaptace literárních děl K. Poláčka, komediální herectví H. Haase, fenomén židovského humoru a zmínky o dalších židovských tématech, jako jsou golemovské legendy a chasidismus. Projekce: *Načera-dec, král kibiců*, 1932, r. Gustav Machatý.

■ 29. 2.: *Mezi Barrantovem a Hollywoodem*. 115. výročí narození brněnského rodáka Hugo Haase připomeneme debatou s autory dvou nových studií o jeho díle. S Milanem Hainem (*Hugo Haas a jeho /americké/ filmy*) a Pavlem Taussigem (*Hugo Haas: život jako film*) bude rozmlouvat publicista Petr Brod. Knihy budou na místě k prodeji.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 14. 2. ve 14.00: *Lviček Arje slaví Tu bi-švat (Nový rok stromů)*. Dozvíte se, proč Židé v Izraeli zasazují na tento den nové stromy. Ochutnáte též plody, kterými oplývá Země zaslíbená. Prohlídka: Starý židovský hřbitov. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ Výstava v prostorách OVK: *Starobylá židovská komunita v Jemenu*. Výstava fotografií Naftalihu Hilgera. Do 3. 3., po-čet 12–16, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽM V PRAZE****Maiselova synagoga**

(Maiselova 10, Praha 1)

■ 4. 2. v 19.00: *Cantarina Clarinete*. Koncert stejnojmenného klarinetového

**KULTURNÍ
POŘADY**

Aleš Veselý: Brána nenávratna. Foto JD.

dívčího kvarteta. Bohatý program zahrnuje mimo jiné i klasické úpravy skladeb od A. Dvořáka, J. Brahmsa, A. I. Chačaturjana, A. Piazzolly nebo J. Ježka. Účinkují: Hana Tauchmanová, Jana Lahodná, Jana Černohouzová (klarinet) a Věra Kestřánková (basklarinet). Vstupné 180 Kč.

■ 10. 2. v 19.00: *Islám, Židé, Evropa*. O tématu budou diskutovat odborník na současný antisemitismus Zbyněk Tarant (Západočeská univerzita v Plzni), arabista Bronislav Ostřanský (Orientální ústav AV ČR) a politolog Michel Perottino (Institut politologických studií FSV UK). Moderuje publicista a redaktor ČRo Plus Jan Fingerland. Vstup volný.

■ 14. 2. v 17.00: *Naše 20. století: pohled z druhé strany*. Pozvání přijali Jitka Malíková (*1926), v 50. letech 20. století odsouzená na jedenáct let vězení za svou aktivitu v ilegálních katolických kroužcích, a Petr Adler (*1930), který byl nacisty perzekvován kvůli svému židovskému původu. Moderuje novinář, dokumentarista a spisovatel Adam Drda. Vstup volný.

■ 16. 2. v 19.00: *Náhlé neštěstí*. Scénické čtení dramatického dialogu pro muže a ženu spisovatelky a dramatičky Daniely Fischerové. Osudy a postoje obou protagonistů jsou inspirovány biblickým Jóbem a starořeckou Niobé. Účinkují: Hana Kofránková a Jiří Lábus. Vstupné 90 Kč.

■ 21. 2. v 17.00: *Ec chajim* – synagogální hudba minulosti a současnosti. Koncert Dřážďanského synagogálního sboru, během něhož zazní díla Salomona Sulzera, bývalého pražského sbormistra Davida Rubina, Louise Lewandowského, Charlese Davidsona, Bena Steinberga, ale i díla moderních izraelských autorů. Sólóvé party zazpívá rabín a kantor Alexander Na-

chama. Varhanní doprovod: Katarina Kulaková. Vstupné 120 Kč.

■ Vstupenky na koncerty je možno zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze nebo v Informačním a rezervacním centru ŽMP (Maiselova 15, Praha 1).

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 2. 2.: *Památník ticha Bubny*. Z pražského nádraží Bubny byly vypraveny transporty s desetitisíci židovskými obyvateli z Prahy do ghet, koncentračních a vyhla-zovacích táborů; po válce zažilo nádraží odsun pražských Němců. Toto stigmatizované místo se stane památkem s moderně pojatou expozicí, ale také prostorem pro diskusi. S připravovaným záměrem Památníku ticha Bubny přítomně seznámí vedoucí projektového týmu Pavel Štingl.

■ 4. 2.: *Abayudaya – Židé z Ugandy*. Historii i současnost pozoruhodného židovského společenství Abayudaya (ugandský „lid z Judy“) představí za doprovodu bohatého obrazového materiálu absolventka pražské HTF UK a Bar-Ilanovy univerzity v Ramat Gan Ivana Yael Brunner-Nepalová, která v loňském roce v této komunitě několik měsíců pobývala. Přednáška se koná k právě probíhající výstavě v sále OVK.

■ 7. 2. v 10.30: *Kipa nebo též jarmulka*. Nedělní dětská dílna se zaměří nejen na zodpovězení otázek, proč věřící Židé chodí s pokrytou hlavou, ale nabídne také možnost vyrobit si jednu takovou pokrývku pro sebe. Program se uskuteční v rámci cyklu dětských dílen Šalom, vítejte u nás! v sále Turistického a informačního centra ŽOB na židovském hřbitově v Brně-Židenicích. Vstupné 30 Kč.

■ 18. 2.: *Stopa židovské kultury v osobních a místních jménech*. Přednáška prof. PhDr. Rudolfa Šrámka, českého jazykovedce, dialektologa, předního představitele onomastiky – nauky o vlastních jménech.

■ 23. 2.: *Příběh trosečnicků Patrie* – projekce dokumentárního filmu režiséra Pavla Štingla, připomínající tragický osud lodi vezoucí evropské Židy do Palestiny.

■ 25. 2.: *Obraz Židů v raně novověkých měšťanských kronikách na Moravě*. Přednáška Pavla Kocmana z Oddělení židovských dějin a judaistiky ŽMP.

■ Celý únor můžete v sále OVK Brno zhlédnout výstavu *Abayudaya – Židé z Ugandy*. Výstava je přístupná ve dnech programových akcí a po předchozí telefonické domluvě. Vstup volný.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ V prosinci uspořádal seminář Moderní fyzika zajímavou přednášku. Tentokrát RNDr. Vladimír Wagner, CSc., přednesl přednášku na téma Je kosmologie mytologií? aneb Teorie a hypotézy o vzniku vesmíru z pohledu experimentálního fyzika. Pan Wagner velmi poutavě (mimo jiné) vysvětlil studentům základní postupy při odhalování hypotéz a dokazování fyzikálních zákonů.

■ V polovině letošního ledna se konal den otevřených dveří v „Jáchymce“, v bývalé židovské škole, která zde sídlila v letech 1920–1942. Zúčastnili se ho studenti ze sekundy „Lauderek“ a snažili se návštěvníkům ukázat, jak může židovské školství vypadat dnes.

■ Díky paní Rut Sidonové se děti ze školní družiny setkaly s paní Judis Urbanovou, která dětem vyprávěla svůj životní příběh. Mnohokrát děkujeme za organizování setkání s pamětníky.

■ **Přijímací zkoušky nanečisto:** Lauderovy školy nabízejí všem uchazečům o studium v primě či v kvintě našeho gymnázia možnost si nezávazně a beze strachu z neúspěchu vyzkoušet přijímací zkoušky nanečisto. Konají se **22. února** od 14.30 do 18.00. Zájemci se mohou přihlásit **do 19. února** na e-mailové adrese skola@lauer.cz či na telefonním čísle 272 047 971–72.

KULTURNÍ PROGRAM DSP HAGIBOR

■ 7. 2. od 14.00: Houslový koncert dětí ze třídy Martiny Hobrové.

■ 16. 2. od 10.30: Dopolnední koncert – Aneta Dorůžková Majerová – klavír, Marta Töpferová – zpěv.

■ 19. 2. od 10.30: Smyčcové kvarteto Severočeské filharmonie Teplice.

■ 29. 2. od 14.00: Vzpomínka na Arnošta Lustiga – připravila Markéta Mališová.

■ Výstavy: *Eretz* – fotografie Jindřicha Buxbauma; *Co se do Obecních novin nevěšlo II* – fotografie Petra Balajky.

ŽO PLZEŇ

■ Židovská obec Plzeň srdečně zve na zahájení výstavy *Svět očima Ruth Hálové*, obrazů českokrumlovské rodačky, která patřila k 669 dětem, jež zachránil Nicholas Winton. Koná se v neděli **7. února** od 15.00 ve Staré synagoze v Plzni, Smetanovy sady 5.

PODĚKOVÁNÍ

■ Ráda bych upřímně poděkovala všem zaměstnankyním Domácí péče Ezra, jak zdravotním sestřím (ved. Hana Bořková), tak asistentkám (ved. Bc. Barbora Hlavič-

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

ková) a ergoterapeutkám (ved. Dana Hrbáčková). Obdivuhodná je nejen jejich profesionalita, ale také vstřícnost, vlídnost a maximální obětavost. Nesmírně si toho vážím a cením. *Ing. Nona Smělá*

SLAVNOSTNÍ PŘIVÍTÁNÍ VLAKU PETRA GINZE V DĚČÍNĚ

V souvislosti se změnou jízdního vlakového řádu vyhověly České dráhy, a. s., žádosti Česko-izraelské smíšené obchodní komory o pojmenování vlakového spojení mezi Prahou a Děčínem po Petru Ginzovi.

Tento výjimečně nadaný hoch již od dětství projevoval literární a výtvarný ta-

Foto archiv ŽO Děčín.

lent. Jako nadšený čtenář románů Julese Verna si napsal a sám ilustroval román *Návštěva z pravěku* pojatý jako parafráze verneovek (knižně vyšel roku 2007). Byl schopný organizátor, který dokázal v terezínském ghettu iniciovat a vést chlapecký časopis *Vedem*. Koncem září 1944 byl Petr transportován do Osvětimi-Birkenau, po příjezdu byl poslán rovnou do plynové komory. Bylo mu 16 let.

Na konci války se podařilo Petrovým kamarádům časopis *Vedem* zachránit. Jeho osobnost připomíná též publikace *Deník mého bratra*, již připravila Ginzova sestra Eva (Chava) Pressburgerová (2005) a příležitostná známka s Petrovou fotografií a reprodukcí jeho kresby *Země z Měsíce*. Známkou vydala Česká pošta r. 2004, rok po tragickém pádu raketoplánu Columbia, jehož se zúčastnil i izraelský astronom Ilan Ramon. Ten tuto kresbu vyvezl do vesmíru.

První příjezd vlaku do Děčína dne 14. prosince 2015 byl velmi slavností. Přivítali ho místní občané i vzácní hosté, velvyslanec Státu Izrael Gary Koren a Tamar Cemach Marom, neteř Petra Ginze; Marie Blažková, primátorka statutárního města Děčín; Pavel Smutný, prezident Česko-izraelské smíšené obchodní komory a Tomáš Kraus za Federaci židovských obcí. Se svými studenty dorazil feditel Přírodního gymnázia v Praze a autor knihy *Prince žlutou hvězdou* František Tichý, za Židovskou obec Děčín přišla paní Miroslava Poskočilová. Přímo na hlavním nádraží v Děčíně se poté uskutečnila vernisáž výstavy o Petru Ginzovi a dále projekce filmu *Poslední let Petra Ginze*.

Výstavu s názvem *Vedem* lze do konce února zhlédnout v děčínské synagoze (je přístupná od pondělí do pátku od 8 do 15.00 hodin). *M. Poskočilová*

VÝZVY

■ **Hledáme jakékoliv informace** o (básníku) Jiřím Steinovi (narozen 23. 8. 1920, poslední bydliště před deportací: Praha XVI). Maturoval na Reálném gymnáziu v Anglické ulici, zřejmě v roce 1939. Transport J, č. 557 (4. 12. 1941, Praha – Terezín); Transport E1, č. 35 (29. 9. 1944, Terezín – Osvětim). J. Stein zahynul 19. 12. 1944 v Dachau. Předem vám děkujeme za jakoukoliv pomoc. Případné informace zašlete, prosím, na adresu: kotrba97@gmail.com.

■ Na redakci se obrátila rodina prvorepublikového židovského lékaře MUDr. Stanislava Brodta (1897–1951), rodáka z polského Lublinu, který po studiích na pražské medicíně působil od 20. let jako praktický lékař v Praze, a to až do roku 1941, kdy byl zadržán Němci. Byl nasazen jako lékař v koncentračních táborech v Rize, Kaunusu a v Dachau. Po válce se vrátil do Prahy, kde obnovil svou lékařskou praxi. Jeho poslední známá adresa byla v Praze 3 (tehdy Praha XI), Husinecké ulici 27. Zemřel v prosinci roku 1951. Pokud by někdo měl nějaké informace či vzpomínky na dr. Brodta, redakce je ráda předá rodině. Kontakt: roschodes@sefer.cz.

ERRATA

■ V lednovém čísle je na straně 23 v rubrice Kalendárium v části věnované životní cestě Ludwiga Tedesca chyba, za niž se čtenářům omlouváme: Deutsches Casino nemělo sídlo v dnešním Obecním domě, nýbrž v tehdejší Německém domě, tedy v budově Slovanského domu (v ulici Na Příkopě). *(red)*

ŽNO BRATISLAVA

Vo **februári** srdečne blahoželáme našim členom: pán Juraj Bock – 80 rokov; pán Peter Borský – 65 rokov; pani Zuzana Diamantová – 78 rokov; pani Irena Galanová – 88 rokov; pani Eva Gieratová – 70 rokov; pani Veronika Kosíková – 76 rokov; pani PhDr. Judita Neumannová – 65 rokov; pani PhDr. Zuzana Paliderová – 77 rokov; pán PhDr. Pavol Polák – 91 rokov; pani Marta Szilárdová – 93 rokov; pani Judita Šándorová – 80 rokov; pani Magda Šimková – 88 rokov; pani Dalma Špitzeřová – 91 rokov, a pán JUDr. Ivan Werner – 70 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí slávia vo **februári** sviatok svojich narodenín: pani Dagmar Hrnčiarová, nar. 2.2. – 64 rokov; pani Eva Welwardová, nar. 19.2. – 68 rokov; pán Ján Uhliar, nar. 20.2. – 63 rokov, a pán Leopold Redlinger, nar. 22.2. – 74 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **únoru** oslavujú narodeniny: pani Hana Fischer, nar. 17. 2. – 68 let; pan Alois Plaček, nar. 18. 2. – 79 let; pan Jan Rybář, nar. 17. 2. – 69 let; pan Petr Urban, nar. 9. 2. – 57 let, a pani Milada Winklerová, nar. 1. 2. – 67 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **únoru** oslavujú narodeniny: pan Petr Malina, nar. 7.2. – 74 let; pani Michaela Martínková, nar. 12.2. – 36 let; pani Petra Mohylová, nar. 29.2. – 38 let; pan Oded Zeev, nar. 19.2. – 70 let; pan Zdeněk Popper, nar. 24.2. – 68 let, a pan Ing. Vít Šprta, nar. 24.2. – 57 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO KARLOVY VARY

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Eliška Homolková, nar. 21.2. – 90 let, a pan MUDr. Jiří Zimmer, nar. 21.2. – 69 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Vo **februári** oslaví narodeniny: pani Etela Bergerová – 59 rokov; pán MUDr. Ladislav Burger – 67 rokov; pani Eva Ruszová – 76 rokov; pani MUDr. Mária Rzouňková – 69 rokov; pán Ing. Pavol Skalický – 67 rokov; pán Mikuláš Šimon – 78 rokov, a pani Ing. Viera Veselová – 69 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia a spokojnosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **únoru** oslaví narodeniny pani Petra Špačková, nar. 2.2. – 35 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO MICHALOVCE**

Za účasti priateľov a príbuzných z domova a zo zahraničia sme sa 3.12. na židovskom cintoríne rozlúčili s Katkou Friedmanovou. Zomrela vo veku 62 rokov. Rozlúčka prebehla, ako je zvykom tohto miesta. *mk*

ŽO OLOMOUC

V **únoru** oslaví narodeniny: pani MUDr. Ruth Potěšilová, nar. 3.2. – 83 let, a slečna Kristýna Neumannová, nar. 5.2. – 11 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **únoru** oslaví narodeniny: pan Petr Bachrach, nar. 5.2. – 87 let, a pan Jindřich Goba, nar. 14.2. – 83 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Iveta Čechová, nar. 8.2. – 48 let; pan Ing. Zdeněk Roubíček, nar. 12.2. – 64 let; slečna Ester Žáčková, nar. 14.2. – 12 let; David Žáček, nar. 14.2. – 11 let; pani RNDr. Ruth Hálová, nar. 26.2. – 90 let, a pani Eva Václavíková, nar. 27.2. – 83 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **únoru** oslavujú narodeniny: pan Petr Brandeiský, nar. 6.2. – 85 let; pani Olga Hampalová, nar. 20.2. – 81 let; pani Věra Jílková, nar. 1.2. – 94 let; pani Blanka Knappová, nar. 28.2. – 82 let; pani Marta Kottová, nar. 24.2. – 86 let; pan Alexej Kusák, nar. nar. 17.2. – 87 let; pani Věra Milcherová, nar. 15.2. – 92 let; pani Eva Neradová, nar. 14.2. – 81 let; pan Robert Stein, nar. 10.2. – 81 let; pani Soňa Stejskalová, nar. 3.2. – 91 let; pani Mína Strass, nar. 15.2. – 88 let; pani Emma Šternová, nar. 10.2.–93 let; pani Helena Valíková, nar. 5.2. – 85 let, a pani Elyzabeta Zolotaryov, nar. 17.2. – 87 let. Všem oslavencům přejeme pevně zdraví a hodně spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Dne 14. prosince zemřel ve věku 80 let pan Aleš Veselý. Rozloučení se konalo v úzkém rodinném kruhu 17. 12. v Mladé Boleslavi.

Dne 31. prosince zemřel ve věku 98 let pan generál Alexander Beer.

Zichronam livracha!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **február** sa dožívajú: pán RNDr. Anatolij Goldenberg – 69 rokov, pani Ing. Bianka Horváthová – 69 rokov, pani Heda Šiovičová – 85 rokov, a pani Erika Tomková – 66 rokov. Prajeme im veľa zdravia. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **február** oslavujú narodeniny: pani Klára Barancová, nar. 21.2. – 61 rokov; pán Vladimír Bureš, nar. 4.2. – 74 rokov; pán Tomáš Friedman, nar. 17.2. – 69 rokov; pani MUDr. Iveta Kyseřová, nar. 17.2. – 60 rokov; pán MVDr. Vojtech Roth, nar. 17.2. – 76 rokov, a pán Ing. Štefan Szabó, nar. 27.2. – 65 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **únoru** oslaví narodeniny: pan Michael Lichtenstein, nar. 23.2. – 65 let, a pani Ivana Mertová, nar. 12.2. – 24 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **únoru** oslavujú pani Věra Novotná, pani Jana Krauzová, pani Mgr. Zdeňka Matičková, pani Hana Kumperová a pan Mgr. Pavel Ťupek. *Ad mea veesrim šana!*

ZEMŘEL AUTOR KADIŠE

V pondělí 14. prosince zemřel náhle ve věku osmdesáti let významný český sochař a pedagog Aleš Veselý, autor monumentálních soch, které se často vztahují k židovským kořenům a tradici.

K jeho nejslavnějším dílům z poslední doby patří památník *Brána nenávratna* v pražských Bubnech, odkud odjížděly židovské transporty do Terezína. Socha má podobu vztyčených kolejí s pražci, čnicích k nebi. A v minulém roce ještě stihl odhalit sochu *Síla neodvratnosti* v Terezíně.

Jeho socha *Kadiš* z konce 60. let se řadí k nejvýznamnějším dílům moderního českého sochařství a Veselý na ní pracoval rok, aby jí uctil zemřelého otce, podobně jako se syn modlí po otcově smrti kadiš čili modlitbu za mrtvé.

Práce Aleše Veselého jsou zastoupeny v mnoha světových galeriích, řada monumentálních projektů se neuskutečnila. Jeho přítomnost a umění nám budou chybět.

Necht' je jeho duše připojena ke svazku živých.

VLNA TERORU

Vlna teroru v Izraeli pokračuje. Od podzimu 2015, kdy „lidové“ protiiizraelské násilí vypuklo, bylo bodnutím, střelnou zbraní či najžděním auty zavražděno 29 osob. V osadách v Judeji a Samaří, ale i v prostoru západního Jeruzaléma či v Tel Avivu a na dalších místech útočí jednotliví Palestinci (většinou mladí muži z východního Jeruzaléma), ale také ženy a děti. V lednu došlo ke dvěma obzvlášť brutálním atakům: před svým domem v osadě Omnia ubodal 16letý Palestinec 38letou matku šesti dětí, zdravotní sestru Dafnu Metrovou; o den později zaútočil palestinský výrostek nožem na těhotnou ženu v osadě Tekoa a zranil ji.

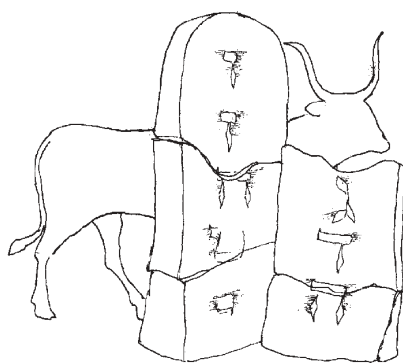
ILTV.TV

Od sklonku roku 2015 lze na adrese www.iltv.tv sledovat každodenní digitální vysílání izraelského zpravodajství v angličtině. Telavivské studio přináší dvakrát denně souhrn aktuálních událostí v Izraeli a ve světě (pokud se týkají židovského státu či židovských záležitostí); dále – po bohužel převážně špatných zprávách – přejde k pozitivnějším záležitostem. Moderátorka zve odborníky, kteří představují izraelské technologické novinky (především z oblasti inovací a v lékařském výzkumu), a na závěr oznámí hebrejské „slovo dne“. Zpravodajství se omezuje na sled věcných informací, přináší pohledy a výpovědi z míst dění, oficiální stanoviska izraelské vlády i kritické komentáře.

PAPEŽ V ŘÍMSKÉ SYNAGOZE

Papež František navštívil v půli ledna Velkou synagogu v Římě. Položil věnec k památníkům římských Židů zavražděných během šoa a malého chlapce, jehož zabil palestinský terorista při útoku na synagogu v roce 1982. V projevu pak odmítl jakékoli formy antisemitismu, nazval Židy „staršími bratry“ křesťanů. Dále prohlásil: „Násilí, jež páchá člověk na člověku, je v přímém rozporu se všemi náboženstvími, jež si zasluhují své jméno, především tři monoteistických náboženství.“ Zvlášť pozorně uvítal přítomné přeživší šoa. Italští Židé papežovu návštěvu ocenili jako znamení solidarity v době teroristických útoků na židovské cíle. Svátý otec tak navázal na tradici, již založili jeho předchůdci: Jan Pavel II. navštívil Vel-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

M. Podwal: Zlaté tele, ilustrace z Židovského bestiáře.

kou synagogu roku 1986, Benedikt XVI. roku 2010.

NOVÁ REZOLUCE EU

Zahraniční výbor EU vydal 18. ledna novou rezoluci, jež důsledně rozlišuje mezi Izraelem v hranicích před rokem 1967 a osadami na Západním břehu. V praxi znamená, že veškeré smlouvy EU a Izraele by měly platit jen pro území v rámci zelené linie, a otevírá tak možnosti pro další sankce vůči židovským osadám. EK již dříve schválila doporučení pro zvláštní označování produktů z osad (viz *Rch* 1/2016).

NA PAMĚŤ ALBERTA NISMÁNA

Dne 19. ledna zaplnily tisíce lidí se svíčkami ulice Buenos Aires, aby si připomněly první výročí tragické smrti prokurátora Alberta Nismána. Shromáždění zahájilo čtení dopisu Nismánovy dcery, která vyzývala k objasnění otcovy údajné sebevraždy. Nismán byl před rokem nalezen zastřelený ve svém bytě, den před tím, než měl předložit důkazy o tom, že tehdejší prezidentka Cristina Fernándezová Kirchnerová kryje iránské viníky, zodpovědné za teroristický útok na židovské centrum v metropoli, při němž roku 1994 zahy-

nulo 85 lidí. Vzhledem k tomu, že Argentina má novou vládu, je naděje, že případ bude znovu otevřen.

ZLATÝ GLÓBUS PRO SAULOVA SYNA

Americkou cenu Zlatý glóbus získal v kategorii nejlepší zahraniční film snímek *Saulův syn* maďarského režiséra Lászla Nemese líčící příběh židovského vězně Saula Auslandera, který byl v koncentračním táboře Osvětim-Březinka přidělen k Sonderkommandu a snaží se zajistit svému dítěti pohřeb podle židovských zvyklostí za přítomnosti rabína, který by nad jeho hrobem odříkal kadiš. Postavu Saula Auslandera ztvárnil vynikajícím způsobem budapešťský rodák Géza Röhrig, hudebník a básník, žijící v New Yorku, kde studoval na chasidské ješivě.

S KIPOU DO PARLAMENTU

Poté co v jihofrancouzském městě Marseille zaútočili od loňského podzimu třikrát islamističtí extremisté na Židy nožem, prohlásil představitel místní židovské náboženské obce Cvi Amar, že by Židé raději neměli nosit kipu. Proti tomuto názoru se však zvedla v celé Francii vlna odporu, jak u Židů, tak Nežidů, včetně prezidenta Hollanda. Na protest proti antisemitismu začali v pátek nosit kipu i Nežidé, s jarmulkou na hlavě dorazilo na zasedání i několik členů francouzského parlamentu. Vrchní francouzský rabin Chaim Korsia vyzval dokonce marseilleské fotbalové fanoušky, aby si i oni vzali na zápas kipu.

(am, ztis.cz)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstec@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 2. 2016.

Cena 20 Kč (0,90 €)